

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ. กรมวิเทศสหการ. คู่มือปฏิบัติราชการ กรมวิเทศสหการ 2509.
พระนคร: โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย, 2510.
- _____. ประมวลความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ 2493-2504.
พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบรัฐบาล, 2504.
- กองชัย อภิตันรังสรรค์. บริษัทข้ามชาติ: โฉมหน้าใหม่ของจักรวรรดินิยม. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์บิสิเนสเพรส, 2523.
- ไกรยทธ อีรดาอาศัยน์. แก่นสารของเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- ไกรศรี จาคันทน์. วิชาการคลัง. พระนคร: ปรีทรรศ, 2503.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร:
สร้างสรรค์, 2524.
- ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ และคณะ. ปัญหา 108 ทางเศรษฐกิจ เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้น.
กรุงเทพมหานคร: พิทักษ์ประชา, 2523.
- ชมรมวิจัยสังคมไทย. เส้นทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มิตรใหม่, 2526.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ. ธรรมศาสตร์ 50 ปี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- ดำรง ไคร์ครวญ. "จดหมายเหตุธรรมศาสตร์และการเมือง" ใน ธรรมศาสตร์ 50 ปี.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- เดช บุนนาค. "ประมวลเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของไทยระหว่าง
พ.ศ. 2376 ถึง พ.ศ. 2459." ใน บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา
รายงานการประชุมวิชาการ ครั้งที่ 3 ของกรมสามัญศึกษา 2512. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2517.

- เดือน บนาค. "ปาฐกถาแก่นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 5 เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2502." ใน อนุสรณ์เศรษฐศาสตร์ ปี 2502. พระนคร: ม.ป.ท., 2502.
- _____ . ผู้แปล. เศรษฐศาสตร์ของแซมมวลสัน. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร: ม.ป.ท., 2510.
- _____ . ก หลักเศรษฐศาสตร์. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2502.
- _____ . ข หลักเศรษฐศาสตร์ ภาค 3. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2502.
- ตรีณ ไ้วศิริมาศ. เศรษฐกิจไทย: การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, 2525.
- แถบสุข นุมนนท์. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อเมริกา ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2525.
- นภาพร เรื่องสกุล, ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ และดวงมณี วงศ์ประทีป. แต่อาจารย์ป่วย รวบรวมบทความการเงิน การธนาคารและการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ. กรุงเทพมหานคร: จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- นวลฉวี สัธธรรมวงศ์. บรรณานุกรมตำราภาษาไทยตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปี 2523. กรุงเทพมหานคร: ห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- บุญชนะ อัดถากร. บันทึกการปฏิวัติ 1-3 เมษายน 2524 กับข้าพเจ้า. กรุงเทพมหานคร: มลนิธิศาสตราจารย์ บุญชนะ อัดถากร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2525.
- _____ . บันทึกวิเคราะห์และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: มลนิธิศาสตราจารย์ บุญชนะ อัดถากร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2526.
- บุญเย็น วอทอง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง: กำเนิดและความเกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512.
- ประชด ไกรเนตร. "การศึกษาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" ใน เศรษฐศาสตร์บัณฑิต วันที่ 7 พ.ศ. 2501. พระนคร: ม.ป.ท., 2501.
- ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. ผลกระทบของแนวคิดตะวันตกที่มีต่อแนวคิดทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2369-2454. กรุงเทพมหานคร: พาลีโก, 2523.
- ประหยัด บุณศิริ. บทความวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2513. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประหยัด บุณศิริ)
- ป้วย อิงภากรณ์. การคลัง. พระนคร: ประมวลมิตร, 2501.
- _____ . เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย. พระนคร: ม.ป.ท., 2498.
- ปาปาดี้แอนนีส, คลีนส์ และบิกเกิล. เศรษฐศาสตร์การเมือง เรื่องนวัตกรรมทางการศึกษา. แปลโดย อรรถพ พงษ์วาท. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2527.

- พลศักดิ์ จิตรโกศิริ, บรรณาธิการ. ไทยมองไทย:ทัศนะจากต่างแดน. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2524.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์. 25 ปี บัณฑิตศึกษาภาควิชาเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลิขซึ่ง, ม.ป.ป.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 20 ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คู่มือการศึกษาชั้นปริญญาโท 2531. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- ____. คู่มือการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปี 2510. พระนคร: ม.ป.ท., 2510.
- ____. คู่มือการศึกษามหาวิทยาลัยภาคต้น ประจำปี 2516-2517. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2516.
- ____. คณะกรรมการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง. แนวการศึกษาชั้นปริญญาตรี โท และ เอก แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง. พระนคร: โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2477.
- ____. คณะเศรษฐศาสตร์. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครบรอบ 20 ปี 2513. พระนคร: ม.ป.ท., 2513.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. "เศรษฐกิจไทยปี 2522:วิกฤตการณ์แห่งโครงสร้างและวิกฤตการณ์แห่งเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจ." ใน วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย 2522. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- ลีล โกศยานนท์ และพรพิมล สันติมิตรรัตน์. รายงานผลการวิจัยหมายเลข 17 เรื่อง ข้อมูลเพื่อการปรับปรุงการเรียนการสอนในคณะเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- วราวุฒิ หิรัญรักษ์. "คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์." ใน ทำเนียบศิษย์เก่า เศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- วิจิตร ศรีสอาด. หลักการอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2518.
- วิภาช รักษาวาทิ. เศรษฐศาสตร์เพื่อมวลชน. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายการนักศึกษาสหพันธ์นักศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2518.
- ศิริ มาสก. พัฒนาการทฤษฎีนิยมของไทย. กรุงเทพมหานคร: พิเศษธุรกิจพิมพ์, 2522.
- ศุภชัย พานิชภักดิ์. "แนวทางการพัฒนาความคิดเศรษฐศาสตร์ไทย." ใน เศรษฐกิจไทยอดีตและอนาคต. ลือชัย จุลสัย และมั่งสรรพ สันติกาญจน์, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: บางกอกการพิมพ์, 2524.

ศุภินิตย์ วัฒนธาดา. พื้นฐานการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทียนวัฒนา, 2520.
 ส. ศิวลักษณ์. "อุดมศึกษากับการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม." ใน 23 ตุลาคม.

กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2522.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ครบรอบ 20 ปี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี. ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี.

พระนคร: ธนะการพิมพ์, 2503. (พิมพ์เป็นพระลักในวันครบรอบปีแห่งการตั้ง
 คณะรัฐมนตรี 10 กุมภาพันธ์ 2503)

สิริ ปกาสิต. สำนักงบประมาณกับนโยบายความมั่นคงของชาติ. พระนคร: ม.ป.ท., 2509.

(อนสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสิริ ปกาสิต)

สิธ ประสงค์ เศรษฐ์, วิทยากร เชียงกล และสหาย ศรีรัตน์. บริษัทลงทุนข้ามชาติ

ช่วยเหลือหรือช่วยเก้อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2522.

สุริยานุวัตร, พระยา. ทรัพยากรศาสตร์ชั้นต้น เล่ม 1. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนกลกิจ, 2454.

บทความ

"แก้ไขและเพิ่มเติมโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 31 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2501."

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 101 (ฉบับพิเศษ): 5.

"คำประกาศเกียรติคุณ ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค เศรษฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

4 สิงหาคม 2514." วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์.

1 (มีนาคม 2526): 1-5.

ฉัตรทิพย์ นากสภา. "การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย."

วารสารสังคมศาสตร์ 16 (เมษายน - มิถุนายน 2522): 1-13.

_____. "ว่าด้วยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ไทย." วารสารเศรษฐศาสตร์ 13 (พฤษภาคม-

สิงหาคม 2524): 87-92.

_____. "วิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย." วารสารสังคมศาสตร์ 11 (กรกฎาคม

2517): 17-43.

ชูศรี มณีพุกษ์. "พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค): นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของเมืองไทย."

วารสารธรรมศาสตร์ 10 (กันยายน 2525): 180-181.

"ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 33 ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2501." ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75

ตอนที่ 103 (ฉบับพิเศษ): 1-5.

ผาสัก พงษ์ไพจิตร. "วิพากษ์เศรษฐศาสตร์พัฒนาการและเศรษฐศาสตร์การเมืองไทย."

วารสารเศรษฐศาสตร์ 13 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2523): 43-68.

- "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2495." ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 19 (18 มีนาคม 2495): 1005.
- "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2495." ราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ 14(2497): 1503.
- "พระราชบัญญัติสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ." ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 63 (2493): 408-411.
- วณิ จงศิริวัฒน์. "วิกฤติการณ์ทางความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ไทย." วารสารเศรษฐศาสตร์ 13 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2523): 100-110.
- "วิกฤติการณ์ทางความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ไทย." ปัญญา 2 (8 สิงหาคม 2523): 23-26.
- วิฑิตวงศ์ ฌ บ่อมเพชร. "นักวางแผนเศรษฐกิจ." ฟ้าเมืองไทย 18 (6 พฤศจิกายน 2529): 9, 40.
- วิทยากร เชียงกล. "ศึกษาบทบาทและความคิดของป๋วย อึ๊งภากรณ์ บทความพิเศษ." มติชนสุดสัปดาห์ 8 (17 มกราคม 2531): 14-20.
- วิวัฒน์ชัย อัดถากร. "วิพากษ์แผน 6 สตรการพัฒนาก้าวหน้าหรืออย่าทำอยู่ก็พอ." มติชนสุดสัปดาห์ 9 (4 พฤษภาคม 2529): 15-17.
- สมบูรณ์ ศิริปะชัย. "ศาสตราจารย์เดือน บนนาค กับตำราเศรษฐศาสตร์ยุคแรก." วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 1 (มีนาคม 2526): 32-38.
- เอกกมล สายจันทร์. "อิทธิพลทางการเมืองที่มีต่อการศึกษาไทย: นโยบายและการจัดการศึกษา." ศึกษาศาสตร์สาร 9 (ตุลาคม-ธันวาคม 2523): 1-30.

เอกสารอื่น ๆ

- กฤษ เพิ่มทันจิตร. "อิทธิพลขององค์การระหว่างประเทศและรัฐบาลต่างประเทศที่มีต่อเศรษฐกิจไทย: ศึกษากรณีว่าด้วยธนาคารโลก." กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ม.ป.ป. (อัสสาเนา)
- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม. "บนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเศรษฐกิจไทยในรอบสองร้อยปีที่ผ่านมา." กรุงเทพฯ: ม.ป.ป., 2526. (อัสสาเนา)
- ขวัญใจ สมิธ. "การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตคณะเศรษฐศาสตร์ นโยบายการดำเนินงานด้านหลักสูตรและโครงการที่เกี่ยวข้อง (2530-2531)." กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการหลักสูตรฝ่ายวิชาการคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. (อัสสาเนา)
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์. "เอกสารสัมมนาวิชาการครั้งที่ 6 เรื่อง การศึกษาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย." กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (อัสสาเนา)

- ทบวงมหาวิทยาลัย. "ประมวลเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาและหลักสูตรอุดมศึกษา." กรุงเทพมหานคร: กองวิชาการ ทบวงมหาวิทยาลัย, 2525. (อัดสำเนา)
- _____. "รายงานการประชุมสัมมนาเรื่อง แนวทางการประเมินและพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย วันที่ 15-16 กันยายน 2525." กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย, 2527. (อัดสำเนา)
- ปทีป เมธาคุณวุฒิ. "แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร เอกสารประกอบการสอนวิชาหลักสูตร อุดมศึกษา." ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. (อัดสำเนา)
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. "การศึกษาเศรษฐศาสตร์เพื่อชีวิตและสังคม." ใน เอกสารสัมมนา วิชาการ ครั้งที่ 6 เรื่อง การศึกษาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (อัดสำเนา)
- _____. "บทวิพากษ์การศึกษาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์." ใน เอกสารสัมมนาวิชาการ ครั้งที่ 6 เรื่อง การศึกษาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (อัดสำเนา).
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. "พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- ไพโรจน์ วงศ์วิภาณนท์. "บนเส้นทางของความคิดและผลงานของนักเศรษฐศาสตร์ไทย." ใน วิถีกติการณความคิดเศรษฐศาสตร์ไทย. วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ และ สมภพ มานะรังสรรค์, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (อัดสำเนา)
- รัชนิवारณ อภัยศรี. "โครงการปรับปรุงหลักสูตรเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์." กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ 2520. (อัดสำเนา)
- ศุภวีย์ เจริญการ. "โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย." ม.ป.ป., ม.ป.ท. (อัดสำเนา)
- สมชัย สวรรธบรรณ. "วิชาเศรษฐศาสตร์กับผู้ประกอบการวิชาชีพหนังสือพิมพ์: บทนำการสอน วิชาเศรษฐศาสตร์ในทัศนะของนักหนังสือพิมพ์." ใน เอกสารสัมมนาวิชาการครั้งที่ 6 เรื่อง การศึกษาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา เศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (อัดสำเนา)
- สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ. "โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย." กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน, 2514. (อัดสำเนา)
- _____. คณะกรรมการประเมินผลโครงการพัฒนามหาวิทยาลัย. "รายงานประเมินผลโครงการ พัฒนามหาวิทยาลัย." กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน, 2519. (อัดสำเนา)

- ลีปนันท เกตทัต. "รายงานสถานภาพปัจจุบันของโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยครั้งที่ 1/2512 วันที่ 31 มีนาคม 2512." กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2512. (อัสสัาเนา)
- อรพนธ์ ดันธนะสฤชด. "พัฒนาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่น." วิทยานพนธ์ปริญญาครศาสตร์ มหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- "เอกสารการจัดตั้งคณะ เศรษฐศาสตร์ จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย." ม.ป.ท., ม.ป.ป. (อัสสัาเนา)

สัมภาษณ์

- ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ. รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2530.
- ไมยะ อาริยา. อาจารย์คณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2529.
- ทวี หมั่นนิกร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2529.
- รังสรรค์ ธนะพรพนธ์. อาจารย์คณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2530.
- ลิลี โกศัยยานนท์. รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2528.
- ศรีวงศ์ สมิตร. อดีตคณบดีคณะ เศรษฐศาสตร์ จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2529.

ภาษาต่างประเทศ

หนังสือ

- Apple, Micheal. Ideology and Curriculum. London: Routledge & Kegan Paul, 1979.
- _____. Education and Power. London: Routledge & Kegan Paul, 1982.
- _____. "Essays and Class Ideology and the State." In Cultural and Economics Reproduction in Education, pp.1-31. London: Routledge & Kegan Paul, 1982.

- Brubacher, John S. Modern Philosophies of Education. New York: Mc Graw-Hill, 1969.
- Combs, Philip H. The World Crisis in Education: The View from the Eighties. Oxford: Oxford University Press, 1985.
- Darwin, Sri Charles. "Note on University in Thailand" In Report of Sri Charles Parwin TO UNESCO. Bangkok: Chulalongkorn University, 1954.
- Dos Santos, Theotonio. "The Structure of Dependence." In The Political Economy of Development and Underdevelopment. Edited by Charles K. Welber. New York: Random House, 1973.
- Frank, Andre Gunder. "The Development of Underdevelopment." In Imperialism and Underdevelopment. Edited by Robert T. Rhodes. New York: Monthly Review, 1970.
- _____. Dependent Accumulation and Underdevelopment. New York: Monthly Review Press, 1979.
- Galtung, Johan. "A Structure Theory of Imperialism." Peace and World Structure. Essay in Peace Research Volum IV. Copenhaegen: Christian Eylers, 1980.
- Preston, P.W. Theories of Development. London: Routledge & Keagan, 1982.
- Rostow, W.W. The Stage of Economics Growth. Cambridge: Cambridge University Press, 1971.
- Taba, Hilda. Curriculum Development: Theory and Practice. New York: Harcourt Brace & World, 1962.

UNIVERSITY

- Shapiro, H. Sir. "Capitalism at Risk: the Political Economy of the Educational Reports of 1983." Educational Theory 35 (Winter 1985): 55-61.

เอกสารอนา

"Faculty of Economics Thammasat University August 1982." (Mimeographed)
Fuenzalida, Edmundo F. Incorporation into the Contemporary state of
the modern world system Condition process and Mechanisms.
A Theory grounded in a case study of Chilies. paper present
to the conference constancy and Change: The political Economy of
Globe Defferentiation Organized by the Program for International
Political Economy Research, University of Southern California
Ojai California Nov 14-17, 1979.

ภาคผนวก 1

คำสั่งทั่วไปที่ 6/2506

เรื่อง หลักเกณฑ์การขอค่าเดินทางของข้าราชการ ไปศึกษาและดูงาน
ณ ต่างประเทศ

1. โดยที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการส่งข้าราชการไปต่างประเทศ ตาม น.ว.ที่ 104/2504 ลงวันที่ 18 ตุลาคม 2504 ข้อ ค. แจ้งว่า "การไปฝึกงาน ดูงาน และศึกษาในต่างประเทศ โดยเป็นหนที่ต่างประเทศให้แก่รัฐบาลหรือราชการส่วนรวม มิใช่เป็นการให้เฉพาะตัวบุคคล และผ่านการพิจารณาตกลงจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ แล้ว สำนักงานประมาจะอนุมัติช่วยเหลือเฉพาะค่าโดยสารเครื่องบิน"

2. และโดยที่ระเบียบดังกล่าวได้กำหนดขอบเขตการให้ค่าเดินทางไว้กว้างมาก จึงมีข้าราชการรับทุนไปศึกษา ดูงาน ณ ต่างประเทศ ขอค่าโดยสารเครื่องบินเป็นจำนวนมากชน นอก จากหนที่ได้รับจากรัฐบาลต่างประเทศแล้วยังมีหนจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ และหนจาก มลนิธิเอกเทศต่าง ๆ อีกมาก หนนี้ ไม่รวมหนที่ได้รับจากการช่วยเหลือตามข้อตกลงระหว่าง ประเทศ คือ หน เอไอดี. หนสหประชาชาติ และหนโคลัมโบ

หลักเกณฑ์

3. ฉะนั้น กศว. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ จึงเห็นสมควรที่จะวาง หลักเกณฑ์ในการขอค่าโดยสารเครื่องบินให้แก่ผู้ได้รับหนต่าง ๆ (นอกเหนือจากหนที่ได้รับจากการ ช่วยเหลือตามข้อตกลงระหว่างประเทศ คือ หน เอไอดี., หนสหประชาชาติ และหนโคลัมโบ) เพื่อเป็นระเบียบในการปฏิบัติประกอบกับมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการประหยัดและ ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินให้เกิดประโยชน์แก่รัฐบาลหรือราชการส่วนรวมมากที่สุด จึงให้กำหนด หลักเกณฑ์การขอค่าโดยสารเครื่องบินไว้เป็นแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้.-

- 1) ผู้ได้รับหนต้อง เป็นข้าราชการสามัญมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี
- 2) ต้อง เป็นหนที่ต่างประเทศให้แก่รัฐบาลหรือราชการส่วนรวม มิใช่เป็นการให้ เฉพาะตัวบุคคล และผู้ได้รับหนได้สมัครขอรับหนการศึกษาผ่านทางกระทรวง ทบวง กรม เจ้า สังกัด โดยส่งเรื่องผ่าน กศว. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติก่อนตามระเบียบ

3) วิชาที่จะไปศึกษา ดูงาน ต้องเป็นวิชาที่สอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ คือ.-

- ก. วิศวกรรมศาสตร์
- ข. วิทยาศาสตร์
- ค. เกษตรศาสตร์
- ง. เศรษฐศาสตร์
- จ. สถิติและคณิตศาสตร์

ส่วนวิชาอื่นนอกเหนือจากที่ระบุไว้ข้างต้น จะได้พิจารณาเป็นราย ๆ ไป ตามความเหมาะสมและมีเหตุผลพิเศษเฉพาะกรณีโดยอยู่ในดุลยพินิจของผู้ว่าราชการกอง ส่วนการร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการกับต่างประเทศ

4) ระยะเวลาที่ไปศึกษา หรือดูงานในต่างประเทศต้องไม่น้อยกว่า 6 เดือน ทั้งนี้ ไม่นับรวมข้าราชการตั้งแต่ชั้นเอกขึ้นไป

5) ต้องได้รับการพิจารณาอนุมัติในหลักการและตัวบุคคล จาก กศว. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติแล้ว

๕ ๕ ๕ . . . ๕
 ทงน ดังแต่วันที่ 29 เมษายน 2506

(ลงชื่อ) บุญชนะ อัดถากร

(นายบุญชนะ อัดถากร)

รองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ลงนามแทน

เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

ภาคผนวก 2

บทสัมภาษณ์

รองศาสตราจารย์ ศรีวงศ์ สมิตร์ 16 กันยายน 2529

ความเป็นมาของการศึกษาเศรษฐศาสตร์

การสอนสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2491 ในคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี โดยมีแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเมื่อก่อนหน้านั้นจะมีเฉพาะแผนกวิชาบัญชีและแผนกวิชาพาณิชยศาสตร์ ในการสอนเศรษฐศาสตร์ของแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ ยังมีได้รับนักศึกษาเฉพาะ แต่รับนักศึกษาจากคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ชั้นปีที่ 1-2 พอจบปีที่ 2 จึงมีการแยกแผนกวิชา การแยกแผนกวิชานั้นผู้ที่เลือกแผนกวิชาใด ต้องได้คะแนนในหมวดวิชานั้นไม่น้อยกว่า 70% ในระบบปี ซึ่งแยกเป็น หมวดบัญชี เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ 3 หมวดใหญ่เป็นหลัก คนที่จะเลือกหมวดบัญชีต้อง ได้คะแนนในหมวดบัญชี ไม่น้อยกว่า 70% ส่วนหมวดอื่นจะได้เท่าใดก็ได้ บางคนจึงสามารถเลือกได้ทั้งหมด ดังนั้นผู้เลือกเรียนเศรษฐศาสตร์จึงมีไม่มากนัก เนื่องจากวิชาเศรษฐศาสตร์ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก คนสนใจที่จะเรียนน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเลือกพาณิชยศาสตร์และบัญชีมาก เพราะจะมีโอกาสหางานมากกว่า และเป็นปริญญาที่คนรู้จักมากกว่า ฉะนั้นในแต่ละปีการศึกษาจึงมีนักศึกษาหมวดเศรษฐศาสตร์จำนวนน้อย คือ ปีละประมาณ 3 ปี หรือบางปี 1 คน ผู้เรียนก็คงมีจำนวนน้อยมาเรื่อยๆจนถึงปี 2504 ก็จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เป็น 9-10 คน จนกระทั่งถึง 20-30 คน ตามลำดับ

สำหรับหลักสูตรที่ใช้ในตอนนั้นส่วนใหญ่ก็เรียนคล้าย ๆ กับหลักสูตรของพาณิชยศาสตร์และการบัญชีมากคือในปี 1-2 เรียนวิชาอื่น ๆ เหมือนกับบัญชีคือปีหนึ่งเรียนหลักเศรษฐศาสตร์ 1 (จุลเศรษฐศาสตร์) ปี 2 เรียนหลักเศรษฐศาสตร์ 2 (มหเศรษฐศาสตร์) และเรียนคณิตศาสตร์ 1-2 ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์และวิชาสถิติเศรษฐศาสตร์ Economic Statistics ซึ่งการสอนในวิชานี้คล้าย ๆ กับสถิติธุรกิจ และมี Text ซึ่งเปรียบเทียบกับ Technical English ซึ่งเป็นการอ่านเรื่องทางเศรษฐศาสตร์แล้วมาสรุปกัน พอถึงชั้นปี 3-4 ก็เรียนเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ซึ่งจะประกอบด้วยจุลเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์และมหเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ วิชาพัฒนาการเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ การคลังสาธารณะ การจัดการ และวิชาปัญหาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา สอนโดยทีมงานของกลุ่มประเทศอิตาลี โดยสอนเป็นภาษาอังกฤษ มีอาจารย์ไทยเป็นคนตัว ออกข้อสอบเป็นภาษาไทย อาจารย์ไทยเป็นผู้ตรวจ นอกจากนั้นยังมีประวัติหลักสูตรคณิตเศรษฐศาสตร์ (Math Econ 1-2) โดยคณิตเศรษฐศาสตร์ 1 ใช้กับจุลเศรษฐศาสตร์ ส่วนคณิตศาสตร์ 2 ใช้กับหมวดเศรษฐศาสตร์ นอกจากนั้นนักเลือกวิชาอื่น ๆ จากหมวดวิชาอื่นในคณะให้ครบตามกฎข้อบังคับของหลักสูตร ทางด้าน

เนื้อหาหลักสูตรพูดได้เลยว่า เอาอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาเต็มที่ คือเมื่อประเทศเราสนใจการพัฒนาเศรษฐกิจ มีการวางแผนเศรษฐกิจ ซึ่งก่อนหน้านั้นเราก็มักเตรียมขอทุนจากต่างประเทศ แล้วก็ส่งคนไปเรียน ซึ่งทุนส่วนใหญ่จะมาจากอเมริกา เช่น ทุนพลโบรท์ อีกส่วนหนึ่งก็ไปทางยุโรป แต่ทุนทางอเมริกามากกว่า ต่อมาอาจารย์เหล่านั้นก็กลับมา คือ ประมาณในช่วงปี พ.ศ. 2500-2501 การกลับมาของอาจารย์ก็ยังมิได้มีประสบการณ์ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเทศของตน ยังไม่รู้ชื่อที่จริงในเมืองไทย แต่โดยที่เราต้องเร่งรัดการผลิตบัณฑิตส่วนนี้ให้มากขึ้น อาจารย์ที่จบกลับมาใหม่ ๆ จึงต้องสอนตามที่อาจารย์ผู้นั้นได้เรียนมาในต่างประเทศ บางครั้งก็วางตำราต่างประเทศสอนกันเลย เพราะในช่วงนั้นตำราภาษาไทยในขณะนั้นมีน้อยมาก หรือแทบจะไม่มี ตำราที่ใช้จึงเป็นของต่างประเทศ ทฤษฎีและหลักการก็เอาของต่างประเทศมาทั้งหมด เนื้อหาที่เรียนในขณะนั้นมีการพูดถึงกรณีของเมืองไทยน้อยมาก นักศึกษาต้องหาอ่านจากข้างนอก ถ้ามิได้มีการติดตามข่าวสารขอมลเองก็จะไม่รู้เรื่องของเมืองไทย ซึ่งในกรณีนี้นักศึกษามีได้กมมอบหมายให้ศึกษาเป็นพิเศษ บัณฑิตส่วนใหญ่จะละเลย เราจึงรู้แต่ตำราซึ่งเป็นของต่างประเทศ สิ่งนี้ไม่ใช่ความผิดของใคร แต่เพราะเป็นความรีบเร่งที่จะต้องเปิดสอนในขณะที่เรายังไม่ค่อยพร้อมนัก เราจึงต้องมีอาจารย์พิเศษจากกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เช่น จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งอาจารย์เหล่านั้นทุกคนเรียนจากต่างประเทศ จึงนำทฤษฎีจากต่างประเทศ แต่อาจารย์เหล่านั้นจะดัดตรงที่ประสบการณ์ในการทำงานในเมืองไทย แต่ปัญหาที่ก้อยที่ว่าท่านไม่ค่อยจะมีเวลา ฉะนั้นสถานะภาพการเรียนการสอนจึงเหมือนกับการเรียนของอาจารย์ในคณะ การเรียนของนักศึกษาจึงได้ไม่เต็มที่ ทำให้มีปัญหามากในการเรียนต่อต่างประเทศ

การจัดตั้งคณะ เศรษฐศาสตร์

จนกระทั่งในปี 2513 จึงมีการจัดตั้งคณะ เศรษฐศาสตร์ขึ้น โดยก่อนหน้านั้นได้มีความคิดกันว่า การสอน เศรษฐศาสตร์ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีสอนอยู่ 2 แห่ง คือ ในแผนกวิชา เศรษฐศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์ และ แผนกวิชา รัฐศาสตร์ การคลัง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย เห็นว่าน่าจะนำสองแผนกวิชามารวมกัน แล้วตั้งขึ้นเป็นคณะซึ่งรับผิดชอบการเรียนการสอน เศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะ เนื่องจากความจำเป็นในขณะนั้นมากจน มีการตั้งคณะกรรมการร่วมกันมาพิจารณาเรื่องหลักสูตร กำลังคน จนในที่สุดมีพระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งคณะ เศรษฐศาสตร์ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2513 แต่ก่อนหน้านั้นได้มีการจัดหลักสูตรแยกกันขึ้นตามหลักสูตร เศรษฐศาสตร์ ตั้งแต่ปี 2511 โดยรวบรวมอยู่ในคณะบัญชี แต่สอบเข้าแยกต่างหาก ดังนั้นหลักสูตรจึงจัดให้เหมาะสมและมีน้ำหนักของ เศรษฐศาสตร์มากขึ้น มีโครงสร้างความเป็น เศรษฐศาสตร์มากขึ้น มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น เศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม เศรษฐศาสตร์แรงงาน ในปีจัดตั้งคณะขึ้น หลักสูตรที่ใช้เป็นระบบหน่วยกิตแล้ว คือรวมทั้งสิ้นประมาณ 130 หน่วยกิต (โครงการจัดตั้งคณะ เศรษฐศาสตร์ เริ่มในปี 2511) ในการร่างหลักสูตรในช่วงนั้นได้รับอิทธิพลตะวันตกย่อมมีอยู่แน่นอน เพราะอาจารย์ส่วนใหญ่จบจากต่างประเทศ เช่น อังกฤษ อเมริกา ฯลฯ แต่ก็พยายาม

สอดีใส่เรื่องของเมืองไทยให้มากขึ้นใน outline ของแต่ละวิชา ไม่ว่าในวิชาหลักเศรษฐศาสตร์ หรือทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ มีการบรรจุเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ในรายละเอียดของรายวิชา แต่ในข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติอาจไม่สมบรูณ์อย่างนั้นเพราะขึ้นอยู่กับอาจารย์(ผู้สอน) มีประสบการณ์หรือสนใจในแง่ข้อมูลของเมืองไทยมากน้อยเพียงใด ถ้าคนสอนไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเมืองไทย สิ่งเหล่านั้นก็ไม่ถูกบรรจุในชั่วโมงสอน สิ่งเหล่านั้นย่อมขึ้นอยู่กับนักศึกษาว่าจะค้นคว้ามากน้อยเพียงใด จนกระทั่งบัดนี้ นับว่ามีอิทธิพลอย่างสูงและอาจารย์ที่สอนนาน ๆ แล้วจะสรุปว่ามีความรู้ ทฤษฎีเกี่ยวกับเมืองไทย เพื่อสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ มากก็คงจะไม่เป็นจริง เพราะบางคนสอนตง 20 ปี ก็เหมือนเดิมทุกประการ ซึ่งขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้สอน แม้นปัจจุบันสัดส่วนของอิทธิพลจะลดลงแต่ก็มออยู่

หลักสูตรการสอนเศรษฐศาสตร์ในช่วงที่สังกัดแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี เขาใจว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอาจไม่ชัดเจน เนื่องจากคนจบเศรษฐศาสตร์ในช่วงนั้นน้อยมาก มีการใช้อาจารย์จากกระทรวงทบวงกรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก็เป็นนักเรียนทุนที่ไปเรียนตั้งแต่ระดับปริญญาตรี เช่น ฉลอง บึงตระกูล สภาพ ศสนทร ได้รับทุนไปศึกษาที่อังกฤษ ก๊าซ สักริกล ซึ่งส่วนใหญ่ทำงานในสภาพพัฒนาฯ หลักสูตรต่างประเทศในวิชาสอนอะไร เราก็สอนอย่างนั้น ดงนนเนื้อหาจึงเป็นทฤษฎี และหลักทฤษฎี มีการประยุกต์น้อย การสอนเน้นตัวเนื้อหา ความรู้ วิธีแสวงหาความรู้อยิ่งมีน้อย เพราะยังขาดแคลนหนังสือตำราที่เป็นภาษาไทย มีแต่ภาษาอังกฤษ เพราะฉะนั้นจึงมีแต่ตัวเนื้อหาในแต่ละสาขา ส่วนใครจะประยุกต์อย่างไรขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล การเรียนการสอนในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นการบรรยาย การออกข้อสอบจะออกในตำราและที่บรรยาย การปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนมีมากพอสมควรในชั้นปี 3-4 เพราะเป็นกลุ่มเล็ก ส่วนวิชาในชั้นปีที่ 1 เน้นการบรรยาย แต่ก็มีชั่วโมงตัวเฉพาะวิชาหลัก ๆ ซึ่งนี่ส่ดจะมีโอกาสซักถามอาจารย์ได้มากขึ้น และการตัวก็จะอยู่ในขอบข่ายของเนื้อหาที่บรรยายเท่านั้น การวัดผลใช้ระบบปีใช้คะแนนดิบ ถ้าได้ต่ำกว่าร้อยละ 60 ถือว่าสอบตก ถ้าตกวิชาหลักก็ต้องซ้ำชั้น และสอบตกหลายวิชาก็ต้องถูกให้ออก ในช่วงนั้นการให้คะแนนของอาจารย์จากกระทรวงทบวงกรมค่อนข้างเข้มงวดมาก บางครั้งคะแนนสูงส่ดก็ยังไม่ถึงร้อยละ 70 เพราะอาจารย์เหล่านั้นศึกษามาจากอังกฤษในยุคนั้นที่ จะมีความสัมพันธ์อันดีกับอเมริกา และในระบบของอังกฤษถือว่าสอบได้ร้อยละ 30 ก็ผ่านแล้ว ดังนั้นการให้คะแนนดังกล่าวก็มีผลกระทบต่อผลการเรียนของนักศึกษาเช่นกัน แต่ในเชิงเปรียบเทียบ นักศึกษาทุกคนก็เหมือนกัน ถ้ามีความเข้าใจในเนื้อหาและทฤษฎี ท่องเก่ง จำเก่ง เก็บความรู้จากอาจารย์ ได้หมดก็จะมีผลการเรียนค่อนข้างดี

การปรับปรุงหลักสูตรกับระบบหน่วยกิต

การเปลี่ยนแปลงจากระบบการศึกษาจากระบบปีเป็นระบบหน่วยกิต ส่วนหนึ่งก็เกิดจากการตั้งคณะ เศรษฐศาสตร์ ซึ่ง ในระหว่างของการเตรียมโครงการจัดตั้งขึ้น ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั่นเอง จะเปลี่ยนแปลง เป็นระบบหน่วยกิต ดังนั้นหลักสูตรในปี 2513 จึงสร้างหลักสูตรให้สอดคล้อง

กับนโยบายของมหาวิทยาลัย และได้มีการประเมินผลดีผลเสียซึ่งในสมัยนั้นเห็นว่าน่าจะเป็นส่วนที่ดีกว่า และในขณะนั้นยังเป็นอาจารย์ใหม่ จึงไม่ค่อยมีส่วนร่วมมากเท่าใดนักและอาจจะ เป็นเพราะอาจารย์ที่สอนอยู่ในขณะนั้นสำเร็จการศึกษาจากอเมริกามากขึ้น

ระบบหน่วยกิตแตกต่างจากระบบอังกฤษ คือ ระบบอังกฤษหนึ่งปีจะมีการสอบเพียงครั้งเดียว แต่ระบบหน่วยกิตมีการสอบเป็นรายวิชา ซึ่งคาดว่าจะดีเพราะ เป็นการกระตุ้นนักศึกษาใหม่ การเตรียมตัวอยู่ตลอดเวลา แต่ในสภาพความเป็นจริงการจัดระบบหน่วยกิตต้องพร้อมทุกด้าน เช่น ปรัชญาของระบบหน่วยกิตกำหนดว่า การเรียนในห้อง 1 ชั่วโมง ต้องมีการค้นคว้านอกห้องเรียน ไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง และการที่สามารถจะทำได้เช่นนี้ได้จะต้องมีห้องสมุด ตำราให้นักศึกษาได้ค้นคว้าบ้าง อาจารย์ต้องมีเวลาให้นักศึกษาปรึกษาหารือ การวัดผลไม่เพียงแต่วัดในส่วนของ การบรรยาย ต้องออกข้อสอบให้ครอบคลุมทุก ๆ ส่วน ตามปรัชญาของระบบหน่วยกิตมีการให้งานเพื่อค้นคว้าด้วยตนเอง การเปลี่ยนแปลงระบบในสมัยนั้นคิดว่าดี ทำให้ตนตัว และ เมื่อสำเร็จแล้วไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยเฉพาะอเมริกาจะได้ปรับตัวให้ดีขึ้น

การปรับปรุงหลักสูตรในแต่ละวิชานั้นมีบ้างเล็กน้อย โครงสร้างหลักจำนวน 130 หน่วยกิตตลอดหลักสูตรได้มีการเปลี่ยนแปลง แต่ได้ปรับปรุงในรายวิชาเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เริ่มด้วยคณิตศาสตร์ 1, 2 สถิติ 1 สถิติสำหรับนักเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งหมด 4 วิชา ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (หลักสูตรปี 2521) มีการเปลี่ยนแปลง โดยบรรจุวิชาอีกวิชาหนึ่งเข้าไปในหมวดคณิตศาสตร์ เพราะถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ คือ เศรษฐมิติเบื้องต้น เนื่องจากวิชานี้ใช้กันมาก และเมื่อไปศึกษาต่างประเทศ เขาใช้คณิตศาสตร์มาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์มากขึ้น ผิดกับสมัยก่อนเราใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ การใช้คณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือจะให้นักศึกษามีความคล่องตัวเมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ส่วนรายวิชาอื่นเรามาปรับปรุงตามการปรับของมหาวิทยาลัยเป็นหลัก เช่น โครงการศึกษาทั่วไป บางวิชาเมื่อก่อนเป็นรายวิชาเลือกของเศรษฐศาสตร์ ก็จำเป็นต้องลดลง เพื่อที่จะไปเรียนทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ อารยะธรรม มากขึ้น เพื่อให้ครบตามข้อกำหนดจำนวนหน่วยกิตของการศึกษาทั่วไปทำให้วิชาเลือกทางเศรษฐศาสตร์ที่มีได้สังกัดภาควิชาเช่น เศรษฐศาสตร์การศึกษา เศรษฐศาสตร์การขนส่ง ส่วนภาษาอังกฤษเทคนิค 1-2 มีการปรับให้สอดคล้องกับภาษาอังกฤษของสถาบันภาษา แต่สาระและแก่นของวิชาเศรษฐศาสตร์ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

ในช่วงแรกของการสอนเศรษฐศาสตร์ในคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มีการสอนในลักษณะข้อมูลในอดีต และมีเครื่องมือทางคณิตศาสตร์ คือ เราใช้คณิตศาสตร์มาช่วย แต่ยังไม่มีการสร้างแบบจำลองขึ้น มีตัวแปรมากมาย วิชาเศรษฐศาสตร์ไม่ใช่ Static มีการเปลี่ยนแปลงมาก แต่การเรียนในสมัยนั้นเราสมมติให้คงที่ มีตัวแปรเพียง 2-3 ตัว สามารถใช้คณิตศาสตร์เข้ามาช่วยวิเคราะห์ได้โดยเปลี่ยนตัวแปรไปแล้วใช้คณิตศาสตร์เข้าไปวิเคราะห์ เราจะได้แต่ละสถานะการสหพันธ์เป็นส่วน ๆ แต่ในสมัยใหม่มีการเขียนแบบจำลองขึ้นมา ตัวแปรมากมายใช้โดยใช้คอมพิวเตอร์เข้าช่วย แต่ได้ทราบอย่างไม่เป็นทางการว่าจะมีการยกเลิกวิชาบังคับ เศรษฐมิติ หาก

เป็นจริงที่น่าเสียดาย แต่เดิมจุฬาฯ ได้ชื่อว่ามี ความเข้มแข็งทางคณิตศาสตร์ ส่วนด้านอื่น ๆ ก็ ค่อนข้างดีน้อยตามยุคตามสมัย หากลดวิชาอื่นไปก็เป็นสิ่งที่น่าเสียดาย เพราะพื้นฐานหลักสูตรทาง คณิตศาสตร์ค่อนข้างเข้มแข็ง การจัดหลักสูตรแบบมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการรับนักศึกษาเข้า นักศึกษาที่ เข้าเรียนจะต้องมาจากสายวิทยาศาสตร์ จึงจะเรียนได้อย่าง ไม่มีปัญหา ซึ่ง ในปัจจุบันเด็กที่สอบ เข้ามาเป็นพวกสอบเทียบชั้น ม.6 จึงทำให้วิชาพื้นฐานไม่ครบถ้วน หากจะรักษามาตรฐานเช่นนี้ เราควรมีวิชา เศรษฐมิติ เป็นวิชาบังคับต่อไป หลักสูตรปริญญาโทก็เช่นกัน มีการบังคับวิชา เศรษฐมิติ หากผู้เข้าศึกษา ไม่มีพื้นฐานทาง เศรษฐมิติก็ต้อง ไปเรียนวิชาพื้นฐานก่อนกับบัณฑิตปริญญาตรี นักศึกษา ส่วนหนึ่งจึง ไม่นิยมมาศึกษาหลักสูตรปริญญาโทของจุฬาฯ

การสอนเศรษฐศาสตร์ในจุฬาฯ ไม่มีอาจารย์ประจำที่เป็นชาวตะวันตก นอกจากวิชา อีควาเพ์ ซึ่งใช้อาจารย์ในภูมิภาคเอเชีย เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย พม่า มาเลเซีย จุดมุ่งหมาย การสอนในขณะนั้นคำนึงถึงการเรียนให้จบแล้วออกไปหางานทำได้ และศึกษาต่อในระดับสูง หนึ่งเพราะ ในช่วงนั้น เศรษฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาใหม่ จึงมุ่งทำงานราชการแล้วหาโอกาสเรียนต่อ มากกว่าที่จะ เป็นนักคิดทาง เศรษฐศาสตร์ เพราะความรู้ในระดับนี้ยังไม่เพียงพอ ต้องศึกษาต่อใน ระดับที่สูงกว่า

หลังจากที่ตั้งคณะแล้ว ความช่วยเหลือจากต่างประเทศโดยตรงนั้นไม่มี นอกจาก มหาวิทยาลัยมีทุนปริญญาเอกจัดสรรให้คณะทุกปี เพราะ เป็นคณะวิชาใหม่ และเป็นสาขาที่ประเทศ ชาติต้องการ สำหรับในด้านต่างประเทศเป็น ไปในลักษณะที่ว่ามิได้มี โครงการระบุ โดยเฉพาะ เหมือน เช่นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือเป็น ไปในลักษณะคล้าย ๆ กันทุกคณะวิชาในจุฬาฯ ซึ่งต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศมีความเห็นว่า จุฬาฯ มีทรัพยากรส่วนตัวมากและเป็นมหาวิทยาลัยเก่า ซึ่งเพียงพอแล้ว แต่ในความเป็นจริงเราต้องการ อาจารย์ในคณะก็พยายาม ไปสอบทุนของ ประเทศต่างๆ มหาวิทยาลัยก็เปิดโอกาสให้อาจารย์ที่ยังไม่เคยไปศึกษาหรืออบรมจากต่างประเทศ หากมีหน่วยงานภายในประเทศเปิดอบรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมตัว ไปสอบทุนต่าง ๆ ได้

แนวความคิดทาง เศรษฐศาสตร์ซึ่งสอน ในช่วงก่อนการจัดตั้งคณะส่วนใหญ่เป็น ไปตามแนว คลาสสิก นีโอคลาสสิก และเคนส์ ซึ่ง ในขณะนั้นยังไม่มี Institutional Economics และ เศรษฐศาสตร์การเมือง เมื่อตั้งคณะใหม่ก็เริ่มรับอาจารย์จากทุกสาขาเพื่อความหลากหลายทาง วิชาการ จึงเริ่มมีเศรษฐศาสตร์สถาบันและ เศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งในความเป็นจริง วิชา เหล่านี้ก็มีอยู่บ้างแล้ว แต่เมื่อได้อาจารย์ทางด้านนี้ การเรียนการสอนก็สามารถเน้นเฉพาะ เรื่อง มากขึ้น

หลักสูตรเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิตนั้น มีตั้งแต่สมัยเป็นแผนกวิชาในคณะบัญชีฯ เข้าใจว่ามี ในปี 2507 - 2508 การกำหนดหลักสูตรค่อนข้างตายตัว คือมีวิชาหลักด้านนั้นคือ Advance Microeconomics และ Advance Macroeconomics คณิตศาสตร์สำหรับเศรษฐศาสตร์ สถิติ สำหรับเศรษฐศาสตร์ และวิชาเลือกอื่น ๆ ทางเศรษฐศาสตร์ การเรียนในสมัยนั้นสำเร็จจากมาก หนึ่งนี้อาจเป็นเพราะขาดแคลนอาจารย์คณาจารย์ทงหนึ่งสัดและอาจารย์ยังขาดประสบการณ์

การบริหารหลักสูตรหลังจากที่ตั้งคณะแล้ว คณะเศรษฐศาสตร์มีคณะกรรมการวิชาการของคณะจำนวน 7-8 ท่าน ในขณะที่ยังมีภาควิชาหรือแผนกวิชา กรรมการวิชาการจะประกอบด้วยหัวหน้าภาควิชา หรือตัวแทนหัวหน้าภาควิชา การเปิดสอนวิชาใดหากเป็นวิชาเอกก็คงเปิดสอนทุกภาคการศึกษา ส่วนวิชาเลือกก็แล้วแต่ว่าจะเปิดสอนภาคไหน การจัดทำอาจารย์สอน กรรมการวิชาการจะพิจารณาจากการแสดงความจำนงของอาจารย์ในภาควิชาต่าง ๆ โดยยึดหลักการว่าวิชาหลักของภาควิชาใดก็จะจัดสอนโดยภาควิชาชั้น ซึ่งเมื่อเข้ากรรมการวิชาการแล้วมักจะไม่มี การเปลี่ยนแปลง ไปจากที่ได้ตกลงกันในภาควิชา หากมองว่ากรรมการวิชาการเป็นตัวประสานงาน ก็ไม่ผิด ทางด้านการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาในขณะที่ยังมีภาควิชาชั้น ภาควิชาจะทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ทั้งทางด้านเนื้อหาให้ครบตามขอบเขตของรายวิชา มีการว่าสอนตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ หากการสอนไม่ครบตามเนื้อหาจะมีการประชุมชี้แจงเพื่อความเข้าใจ โดยตรง รวมทั้งการปรับปรุงเนื้อหาวิชาตามความเหมาะสม ซึ่งรวมทั้งการตัดหรือเพิ่มเนื้อหาในรายวิชา ส่วนการประเมินผลทางคณะ ให้อิสระแก่อาจารย์ประจำวิชามากที่สุด ทั้งการออกข้อสอบ การให้ทำรายงาน การตัดเกรด เมื่อมีการยกเลิกภาควิชาในปี 2523 ก็มีการเปลี่ยนแปลงมากคือ กรรมการวิชาต้องทำหน้าที่หนัก เพราะเมื่อไม่มีภาควิชา อาจารย์ท่านใดจะสอนวิชาใดก็เสนอกรรมการวิชาการไป ซึ่งในระยะแรกแต่ละคนก็เสนอขึ้นไปคนละ 2-3 วิชา ก็จัดให้ตามปีการศึกษา ส่วนในเรื่องการสอนครบตามเนื้อหาหรือไม่นั้นจึงไม่มีการติดตาม เพราะไม่มีหัวหน้าภาควิชา และกรรมการวิชาการก็ไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะควบคุมดูแล เนื้อหาการสอนในแต่ละรายวิชา ทำให้มีปัญหา

ในปัจจุบัน องค์ประกอบของกรรมการวิชาการเกิดจากการเลือกตั้ง ในระยะแรกมิได้กำหนดว่าจะต้องมาจากภาควิชาใด แต่น่าจะมีคนจากแต่ละวิชาเอกให้ครบ ซึ่งจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสาขาวิชาต่าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติจริงก็ได้เป็นไปตามนั้น การจัดการเรียนการสอนยังมีปัญหามาก และยิ่งในระยะหลังอาจารย์สนใจงานวิจัยมากขึ้น ต้องการลดชั่วโมงการสอน คณะก็จะมีปัญหาการบริหารมากขึ้น การบริหารงานแบบไม่มีภาควิชาจึงมีผลเสียมากกว่า เพราะจะ ไม่มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ขาดระบบ อาจารย์มีความหลากหลายทางความคิด อาจารย์บางส่วนใช้ความอิสระและเสรีภาพทางวิชาจนเกินขอบเขต

วิธีการสอนในระดับปริญญาตรียังยึดการบรรยายเป็นหลัก แต่มีการปรับปรุงวิธีสอนเป็นแบบ case study สอนแบบโครงการและให้ปฏิบัติมากขึ้นกว่าในอดีต เพื่อเตรียมคนให้เหมาะสมกับการไปทำงาน ส่วนการเรียนต่อระดับปริญญาโททางเศรษฐศาสตร์ในคณะมีน้อย ส่วนใหญ่นิยมไปเรียนทางบริหารธุรกิจ เพราะการมีทุนเศรษฐศาสตร์จะทำให้ได้แนวคิดที่กว้างขวาง ดังนั้นผู้ศึกษาหลักสูตรปริญญาโทในคณะ จึง เป็นผู้จบจากสถาบันการศึกษอื่นเป็นส่วนใหญ่

อนาคตของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์นั้น ในแง่วัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตรในปัจจุบันคิดว่าเหมาะสมดีแล้ว ปัญหาอยู่ที่ว่าสอนอย่างไร ในแต่ละรายวิชา ไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน เช่น แต่ละรายวิชามีรายละเอียดที่ชัดเจนอยู่แล้ว แต่อาจารย์มักจะสอนตามที่ตนเองอยากสอน

ทำให้สอนไม่ครบถ้วนตามที่กำหนด โดยเฉพาะวิชา Thai Economy กำหนดให้สอนให้ครบทุกภาค เศรษฐกิจ แต่เท่าที่ผ่านมาอาจารย์บางท่านสนใจเรื่องข้าว ก็จะสอนเน้นรายละเอียดเรื่องข้าว ซึ่งจริงควรสอนให้ครบถ้วนได้ทั้งระบบเศรษฐกิจไทยอย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นการป้อนฐานให้สอดคล้องกัน ทั้งอาจารย์และนิสิตต้องร่วมกันทำตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเท่านั้น การผลิตบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ก็จะมีเหมาะสม

ทางด้านหลักสูตรปริญญาโท ได้มีการพยายามปรับปรุงตั้งแต่ปี 2520 แต่ยังไม่แล้วเสร็จ คือพยายามจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งใช้คณิตศาสตร์ในการวิเคราะห์ อีกส่วนหนึ่งใช้เศรษฐศาสตร์การเมือง แต่ทำไม่สำเร็จเพราะอาจารย์ส่วนใหญ่มีภาระงานและวิจัยมาก และหากมีการดำเนินงานจริงๆ ทางด้านอาจารย์ก็ไม่พร้อม เพราะการสอนตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง ต้องอาศัยอาจารย์ที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างเพียงพอ หากยังต้องไปเชิญอาจารย์พิเศษจากที่อื่นก็ไม่คุ้มทุน นอกจากนั้นยังคิดที่จะบรรจุวิชาเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขไว้ในหลักสูตรปริญญาโท หรืออาจเป็นโปรแกรมการศึกษาอีก โปรแกรมหนึ่ง เพราะเป็นสาขาที่มีความสำคัญต่อประเทศในอนาคต นอกจากนั้นเราได้รับทุนปริญญาเอกสาขาจาก WHO และมีอาจารย์ที่สนใจทางด้านนี้บ้าง แต่ยังมีปัญหาในเรื่องการสร้างหลักสูตรจะ เป็น ไป ในแนวทางใด ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณา ดำเนินการของคณะ

บทสัมภาษณ์

ดร. ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ

รองอธิการฝ่ายวางแผนและพัฒนา 22 มกราคม 2530 เวลา 8.00-9.00 น.

ความเป็นมาของการจัดคณะ เศรษฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับการสถาปนา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2459 คณะรัฐศาสตร์ และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี เป็นคณะแรก ๆ ของมหาวิทยาลัยในขณะนั้น ยังไม่มีการจัดตั้ง คณะหรือเปิดสอนหลักสูตรเป็นทางการ แต่มีการสอนวิชา เศรษฐศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยอยู่บ้าง ใน คณะรัฐศาสตร์ (คณะรัฐประศาสนศาสตร์ในขณะนั้น) คือสอนเป็นเพียงรายวิชาประกอบในหลักสูตร ของคณะรัฐศาสตร์เท่านั้น แต่การสอนวิชา เศรษฐศาสตร์แบบให้ปริญญา เศรษฐศาสตร์บัณฑิตและมีการตั้งแผนกวิชา เศรษฐศาสตร์ขึ้นก็อยู่ในปี 2594 คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีมีบัณฑิตรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2498

ส่วนคณะรัฐศาสตร์ ซึ่งมีแผนกวิชาการคลัง ก็วิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชา เศรษฐศาสตร์อยู่มาก โดยตั้งแผนกวิชาการคลัง ในคณะรัฐศาสตร์ในปี 2509

ในสมัยนั้น เศรษฐศาสตร์ในฐานะสาขาวิชาเฉพาะ อาจจะยัง ไม่มีความจำเป็นผลผลิตบัณฑิต โดยมีหน่วยงานระดับคณะรับผิดชอบ แต่ต่อมาเริ่มมองเห็นความจำเป็นและสำคัญของวิชา เศรษฐศาสตร์ แต่คณะที่จะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ในจุฬาฯ ที่จะเริ่มงานก็คงจะเป็น คณะบัญชี โดยคิดว่า เศรษฐศาสตร์กับบริหารธุรกิจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกัน ทั้ง ๆ ในความเป็นจริง โดยเนื้อหาของ เศรษฐศาสตร์และการบริหารธุรกิจ มีปรัชญาที่แตกต่างกันมากเพราะ เศรษฐศาสตร์ มองภาพรวมของประเทศชาติ ในขณะที่บริหารธุรกิจมองเป็น Sector ย่อย ส่วนที่อยู่ในคณะ รัฐศาสตร์ก็คงเป็นเพราะ เป็นสาขาทางสายสังคมศาสตร์

ในปี พ.ศ. 2510 เข้าใจว่ามีความต้องการบุคลากรสาขา เศรษฐศาสตร์มา เนื่องจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้เริ่มเข้ามาในแผนที่ 2 แล้ว เพราะว่ามีหน่วยงานที่ทำงาน เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจการวางแผน ในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ก็ต้องการนัก เศรษฐศาสตร์มากขึ้น ดังนั้นคณะ บัณฑิตศึกษา ในขณะนั้นซึ่ง ได้แก่ อาจารย์อาภรณ์ เห็นว่า หากยังรวมแผนก เศรษฐศาสตร์ ไว้ในคณะบัญชี ก็อาจทำให้การพัฒนาวิชาการทาง เศรษฐศาสตร์ไม่ก้าวหน้า จึงเห็นควรยกฐานะ แผนกวิชา เศรษฐศาสตร์เป็นคณะ เศรษฐศาสตร์ ซึ่งเข้าใจว่ามีความคิดริเริ่มก่อนหน้านั้น เพราะ ในปี 2504-2510 ผู้ให้สัมภาษณ์ถูกส่งไปเรียน เศรษฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา สภาพพัฒนาฯ ก็มีความ ต้องการนัก เศรษฐศาสตร์มาช่วยปฏิบัติงาน ในฐานะอาจารย์ ร่วมกับสภาพพัฒนาฯ เป็นจำนวนมาก ทุนการศึกษาในขณะนั้นจะเป็นทุนองค์การระหว่างประเทศให้การสนับสนุน โดยให้ผ่านสภาพพัฒนาฯ หรือสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยส่วนหนึ่ง เขาก็ให้ทุนแก่บุคลากรของหน่วยงานเองบ้าง

อาจารย์บัณฑิต กัญจนบุตร ซึ่งเป็นหัวหน้าภาควิชาสถิติ พยายามดึงทวนบางส่วนที่ผ่านมาทางสภาพัฒนาฯ มาให้อาจารย์ในคณะบัญชีที่มหาวิทยาลัยเศรษฐศาสตร์เล็กน้อยมีโอกาสได้รับทุนเพื่อไปเรียนเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะ เป็นจำนวนมาก เนื่องจากทวนเป็นทวนที่ผ่านมาจากสภาพัฒนาฯ จึงมีเงื่อนไขว่าเมื่อกลับมาเป็นอาจารย์ตามเดิม หากทางสภาพัฒนาฯ มีความต้องการให้ช่วยงานก็ต้องไปช่วยด้วย แต่ความต้องการทวนของ AID ต้องการให้ทวนแค่ปริญญาโทเท่านั้น เพราะมีได้คำนึงถึงคุณสมบัติของคนที่จะมาเป็นอาจารย์ แต่เน้นถึงภาคปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นทวนแค่ปริญญาโท และเมื่อจบแล้วก็ต้องกลับมาทำงาน

การจัดตั้งคณะ เศรษฐศาสตร์

ในปี พ.ศ. 2510-2512 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เสนอโครงการจัดตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งสภาการศึกษาได้เสนอแนะว่าควรรวมแผนกวิชาการคลัง กับแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ เพื่อจัดตั้งเป็นคณะเศรษฐศาสตร์ ทางจุฬาลงกรณ์จึงได้ตั้งคณะกรรมการขึ้น ซึ่งประกอบด้วยกรรมการจากคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และคณะเศรษฐศาสตร์ ขณะนั้นอยู่ในระหว่างเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้เป็นระบบหน่วยกิต การร่างหลักสูตรในยุคนั้นจึงทำให้เป็นระบบหน่วยกิต หนึ่ง ๆ ที่หลักสูตรร่างในช่วงแรกเป็นแผนรายปี ดังนั้นในการทำหลักสูตรในช่วงนั้น จึงไม่มีทางเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับระบบหน่วยกิต นอกจากจะยกร่างหลักสูตรระบบรายปีมากำหนดว่าวิชาใดควรอยู่ในปี 1 หรือ ปี 2 โดยพิจารณาตามลำดับของวิชาที่ควรจะเป็น จึงกล่าวได้ว่าเป็นหลักสูตรแบบหน่วยกิตไม่สมบูรณ์แบบ เพราะเอาหลักสูตรแบบรายปีมาแบ่งใส่ให้ได้ใน 8 ช่วงของเวลา นิสิตจึงไม่มีโอกาสเลือกเรียนวิชาที่สนใจ หลักสูตรเป็นแบบบังคับหน่วยกิต

ในเวลาต่อมา ระบบหน่วยกิตของมหาวิทยาลัย มีปรัชญาของหลักสูตรเพิ่มขึ้น ทำให้เป็นแบบระบบหน่วยกิตสากลมากขึ้น มีการปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้ง การจัดหลักสูตรเป็นรายวิชาพื้นฐานวิชาเฉพาะที่นักศึกษาเศรษฐศาสตร์ต้องเรียนหรือเป็นวิชาเลือกเสรี เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษามีโอกาสเลือกเรียนวิชาได้กว้างขวางขึ้น

เนื้อหาและวิธีการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์

วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ (Principle of Economics) เศรษฐศาสตร์จุลภาค (Micro Economics) เศรษฐศาสตร์มหภาค (Macroeconomics) ลักษณะการสอนยังอิงเนื้อหาตำราต่างประเทศส่วนใหญ่ เพราะทฤษฎี Macro เป็นหัวใจของการเรียนเศรษฐศาสตร์ เพราะเราไม่มีทฤษฎีของเราเอง แม้กระทั่งในปัจจุบันเราก็ไม่ได้มีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของเราเอง เพียงแต่ว่าจะนำเอาทฤษฎีของจากต่างประเทศส่วนใดจึงจะเหมาะสม เนื้อหาจึงไม่ต่างจากหลักเศรษฐศาสตร์สากลในต่างประเทศ การสอนมีการบรรยายและชั่วโมงการทบทวน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามนอกเหนือจากชั้นเรียน แต่ตามเนื้อหาของวิชาที่คงจะหนีไม่พ้นที่จะเอากรอบการวิเคราะห์จากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ เช่น เคนส์ นีโอคลาสสิก คลาสสิก ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงเป็นที่ยอมรับอยู่ในประเทศพัฒนาแล้ว

ตำราเศรษฐศาสตร์

ตำราทางด้านจุลเศรษฐศาสตร์ ได้มีการเขียนโดย อาจารย์ปัจจุย์ บนนาค และ อาจารย์สมคิด แก้วสนธิ ซึ่งแต่งขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่เป็นแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ ในคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีซึ่งใช้สอนได้มากแต่ตำราชั้นสูงยังขาดแคลน จึงเป็นลักษณะที่อาจารย์สอนพยายามเขียนขึ้นเพื่อเป็นเอกสารประกอบการสอน ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยอื่นก็มีการแต่งตำราเช่นกัน การเขียนยังยึดแนวสากล แต่มุ่งเพื่อการสอนเป็นหลัก เพื่อให้นักศึกษามีตำราอ่าน ทฤษฎีของไทยยังไม่มี จึงต้องยึดเนื้อหาของวิชาที่เป็นที่ยอมรับอยู่ในขณะนั้น ซึ่งก็ได้แก่ คลาสสิก และ เคนส์ นีโอคลาสสิก โดยอาศัยตำราต่างประเทศเป็นหลักในการเรียบเรียง เพื่อประกอบการสอน มีการบรรยายเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม แต่นักศึกษาสงสัยมักไม่ถาม การมีชั่วโมงติวเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม จึงยังไม่มีการอภิปรายระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ดังนั้นนักศึกษาผู้ใดสามารถเก็บความรู้ในการบรรยายก็จะสามารถสอบไล่ได้ การวัดผลมักเน้นเนื้อหาความรู้วิชาเศรษฐศาสตร์ ขึ้นอยู่กับ Objective ของการวัดผล ถ้าเป็นวิชาระดับสูงก็เน้นเนื้อหาของการประยุกต์ด้วย อาจารย์เศรษฐศาสตร์ก็มีได้ความรู้ในเชิงการวัดผล จึงมิได้มีการประเมินว่าในความตั้งใจของอาจารย์ต้องการเน้นวิเคราะห์หรือประยุกต์ แต่ข้อคำถามก็ยังอิงส่วนที่อยู่ในตำรา

บทสัมภาษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิ หนันนกร อาจารย์ประจำคณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พัฒนาการความเป็นมาของหลักสูตรและการสอนเศรษฐศาสตร์

ของคณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2493

หลักสูตรการสอนของคณะ เศรษฐศาสตร์ เป็นหลักสูตรที่เริ่มใช้ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งคณะ จนถึงประมาณปี พ.ศ. 2500 โครงสร้างของหลักสูตรเดิม (2493) กำหนดวิชาค่อนข้างตายตัว ไม่มีวิชาเลือกหรือเลือกเสรีมากเหมือนปัจจุบัน มีแต่วิชาหลักหรือวิชาประจำ อาจมีวิชาเลือกเล็กน้อย การจัดการเรียนจึงค่อนข้างตายตัว อาจารย์ผู้สอนในขณะนั้นมีเพียง 2 - 3 คน จึงมีอาจารย์พิเศษมาบรรยายมาก ซึ่งเป็นบุคคลจากกระทรวง ทบวง กรมอื่นที่ประสงค์จะมาช่วยสอนในทางปฏิบัติบ้างแล้ว และอาจมีอาจารย์จากต่างคณะหรือต่างมหาวิทยาลัยบ้าง ดังนั้น อาจารย์ผู้สอนในขณะนั้น อาจเรียกได้ว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งในแง่ทฤษฎีและการปฏิบัติ เพราะมีประสบการณ์มาบ้างแล้ว เนื่องจากหลักสูตรและสาระ ที่สอนนั้น ได้รับอิทธิพลตะวันตกก็จริง แต่เป็นอิทธิพลของยุโรปมากกว่าอเมริกา ทั้งนี้ เพราะแนวคิดและการจัดการศึกษาแบบอเมริกาเข้ามาไม่มาก ในช่วงนั้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังเป็นมหาวิทยาลัยเปิด จนกระทั่งปี 2503 จึงเป็นมหาวิทยาลัยปิด นักศึกษาในยุคนั้นจึง ไม่ต้องสอบคัดเลือก ยกเว้นผู้สำเร็จทางอาชีวศึกษาที่ถูกกำหนดคุณสมบัติ และรับจำนวนจำกัดรับด้วย

เมื่อเป็นมหาวิทยาลัยปิดในปี 2503 (จำกัดการรับนักศึกษาโดยการสอบคัดเลือก) หลักสูตรยังคงใช้หลักสูตรเดิม ไม่ค่อยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากมาย ผู้บรรยายส่วนใหญ่ก็เป็นอาจารย์พิเศษเป็นหลัก จนกระทั่งปี 2507 มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอาจารย์ป่วย อิงภากรณ์ มาเป็นคณบดี ท่านก็ได้พยายามปรับปรุง และพัฒนาคณะ โดยการเตรียมงานขอความช่วยเหลือทางวิชาการกับมลนิธิร็อกกเฟลเลอร์ ในปี 2508 ได้เปิดรับผู้ช่วยปริญญาตรีภายในประเทศ โดยการสอบคัดเลือกเพื่อเป็นอาจารย์ผู้ช่วยสอน ในรุ่นแรกมีอยู่ 13 คน ซึ่งอาจารย์ผู้ช่วยเหล่านั้นก็จะได้รับการอบรมจากอาจารย์ของมลนิธิร็อกกเฟลเลอร์ที่ช่วยอาจารย์ป่วย และต่อมาก็ได้มีโอกาสไปศึกษาค้นคว้าต่างประเทศด้วยทุนของมลนิธิร็อกกเฟลเลอร์ ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และฟิลิปปินส์ และขณะนั้นยังรับราชการเป็นอาจารย์อยู่ในคณะ 10 คน นอกจากนั้นยังได้รับบุคคลซึ่งจบปริญญาโทและปริญญาเอกจากที่อื่น ๆ มาเป็นอาจารย์ในคณะด้วย แต่มีจำนวนน้อย

ในปี 2505 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดตั้งคณะ ศิลปศาสตร์ โดยมหาวิทยาลัยเห็นว่านักศึกษาในคณะอื่น ๆ ควรเรียนวิชาพื้นฐานจากคณะ ศิลปศาสตร์ 2 ปี แล้วจึงไปเรียนวิชาเฉพาะที่คณะ ของตนเอง 2 ปี ซึ่งแนวความคิดนี้ก็เป็นแนวความคิดของอาจารย์ป่วยด้วย คือนักศึกษาระดับปริญญาตรีควรจะได้เรียนวิชาพื้นฐานให้กว้างมากกว่าจะเป็นการเรียนเฉพาะเจาะจง ความขัดแย้ง

เกิดขึ้น คือ คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี และคณะนิติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาชีพที่ไม่มีความจำเป็นจะต้องไปเรียนวิชาพื้นฐานในคณะศิลปศาสตร์ถึง 2 ปี ในที่สุดจึงลดเวลาเรียนในคณะศิลปศาสตร์เหลือ 1 ปี เรียนเฉพาะสาขา 3 ปี จนทุกวันนี้

อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาเข้ามาในระบบการศึกษาตั้งแต่ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา มีใช้เข้ามาในคณะ เศรษฐศาสตร์เป็นแห่งแรกโดยตรง แต่เข้ามาแก่นักศึกษาที่ไปศึกษาต่อตามโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นไปตามความตกลงร่วมของรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกา ซึ่งนักศึกษาไปศึกษาส่วนใหญ่ก็ไปศึกษาที่มิชิแกน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการวางระบบการศึกษา แต่ถึงอย่างไรกลุ่มคนที่คณะ เศรษฐศาสตร์ส่ง ไปศึกษาต่อต่างประเทศ เมื่อกลับมาแล้วยอมรับอิทธิพลการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ทั้งรูปแบบเนื้อหา ท้าการปรับปรุงหลักสูตรหมอย หง โครงสร้างและเนื้อหา (ซึ่งเข้าใจว่าเป็นหลักสูตรที่ใช้ในปี 2516)

ในปี 2508(2509) อาจารย์บ่วย ได้เปิดรับนักศึกษาเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ วัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสแก่บุคคลที่สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้จากคณะ จึงจะกล่าวได้ว่าเป็นการรับอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาก็ไม่เชิง เข้าใจว่าเป็นความคิดของอาจารย์บ่วย โดยท่านสนใจในเรื่องการศึกษามานาน จึงปรับระบบการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพกับปัจจัยภายใน สภาพแวดล้อมของประเทศในช่วงนั้น

อิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ส่วนหนึ่งเข้ามาทางผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจจากหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งมีอิทธิพลต่อบัณฑิต และข้าราชการของรัฐอยู่บ้างแล้ว และอีกส่วนหนึ่งก็เข้ามาที่คณะ เศรษฐศาสตร์โดยตรง จากผู้เชี่ยวชาญอาจารย์ชาวอเมริกา จากมลรัฐอ็อกเก้เฟลและพวกที่กลับจากศึกษาต่อต่างประเทศ ไม่ว่าจะอเมริกาหรือฟิลิปปินส์ (ซึ่งฟิลิปปินส์ก็อยู่ใต้อิทธิพลของอเมริกาอยู่แล้ว) เมื่อกลับมาช่วยปรับปรุงหลักสูตรในขณะนั้น ถึงตอนหลักสูตรทั้งรูปแบบและเนื้อหาเป็นแนวของอเมริกามากขึ้น จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (คือจริง ๆ ก็เริ่มมีอิทธิพลของอเมริกาตั้งแต่เริ่มตั้งคณะศิลปศาสตร์ในปี 2505) ด้านอาจารย์ที่รับท่นไปต่างประเทศครั้งแรกในปี 2508 ก็เริ่มสำเร็จปริญญาโทกลับมา บางคนต่อระดับปริญญาเอก ดังนั้นในปี 2511 - 2512 ก็เริ่มมีอาจารย์ประจำและอาจารย์ผู้ช่วยเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ความจำเป็นในการเชิญอาจารย์พิเศษจากภายนอกกลดน้อยลง รวมทั้งหลักสูตรก็ได้ปรับปรุงแก้ไขใหม่มีความชำนาญ เฉพาะสาขตามอาจารย์ประจำมากขึ้น ในปัจจุบันอาจารย์พิเศษยังมีอยู่แต่น้อยลง โดยมหาวิทยาลัยจะเชิญมาบรรยายเป็นรายชั่วโมง

โดยผู้รับท่นอ็อกเก้เฟลเลอส่วนมากไปศึกษาที่อเมริกา ไปศึกษาที่ยุโรปมีเพียง 1 คน ดังนั้นอิทธิพลของยุโรปลดน้อยลง ของสหรัฐก็เพิ่มมากขึ้น

เหตุผลที่อิทธิพลของยุโรปลดน้อยลงและอิทธิพลของอเมริกาเพิ่มขึ้น

เนื่องจากอิทธิพลต่างประเทศของไทยมีความผูกพันกับสหรัฐอเมริกามากขึ้น กระแสการเมืองในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยประกาศสงครามกับอังกฤษ แต่มีคนกลุ่มหนึ่งใช้ชื่อว่า "เสรีไทย" เข้ามามีบทบาททำให้ฐานะของไทยดีขึ้น รวมทั้งสหรัฐอเมริกาช่วยสนับสนุนทำให้ประเทศไทยพ้นฐานะผู้แพ้สงคราม ต่อมารัฐบาลในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้มีการทำสัญญาการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นครั้งแรก กระแสอิทธิพลของอเมริกาก็ เข้ามามีบทบาทตามกระแสการเมือง การเมืองจึงนำการศึกษาด้วย ดังนั้นจึงกลายเป็นว่าอิทธิพลของสหรัฐเริ่มมีบทบาทต่อการศึกษาไทยด้วย

แนวคิด เนื้อหา และวิธีสอนเศรษฐศาสตร์ในช่วง 2502-2506

อาจารย์พิเศษที่สอนในสมัยนั้นเป็นอาจารย์ที่ศึกษามาจากยุโรปบ้าง จากอเมริกาน้อย ในสมัยนั้นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังเป็นมหาวิทยาลัยเปิดอยู่ พวกที่เขารุ่น 02 ซึ่งเป็นรุ่นสุดท้าย การเปิดรับแบบไม่จำกัด ก็จะมาจบในปี 2506 นักศึกษาจึงมีจำนวนหลายร้อยคน การบรรยายจึงเป็นห้องขนาดใหญ่ โดยอาจารย์เป็นผู้บรรยายฝ่ายเดียว โอกาสที่นักศึกษาจะซักถามจึงไม่มี นักศึกษาพยายามเก็บความรู้ จากการบรรยายของอาจารย์ โดยอาจารย์สอนตามตำราของต่างประเทศซึ่งยังมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นเอกสารประกอบการสอนรวบรวมจากการบรรยาย แล้วโรเนียวเป็นปกอ่อน เช่น อาจารย์เดือน บนนาค ท่านจบจากฝรั่งเศส แต่ท่านสอนโดยใช้ตำราของอเมริกา คือหลักเศรษฐศาสตร์ของแซมมวลสัน คือท่านแปลและอธิบายตามตำราทั้งหมด ส่วน ดร.สมทบ สวรรณสิทธิ์ เป็นคนเบ็ด ไม่ได้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ แต่สอนทางด้านนิติศาสตร์ ส่วนเศรษฐศาสตร์มหภาคชั้นสูงก็ใช้แนวคิดของเคนส์ ซึ่งเป็นชาวอังกฤษ ซึ่งผู้บรรยายในวิชานี้ได้แก่ ดร.อิศ นาคสวัสดิ์ ส่วนวิชาอื่น ๆ ก็หนีไปทางยุโรป สำหรับวิชาคณิตเศรษฐศาสตร์ หรือ สถิติเศรษฐศาสตร์ ในระดับปริญญาตรียังมีได้มีการสอน ยังเป็นเศรษฐศาสตร์เชิงพรรณนา ยังมีใช้เชิงประมาธ

การบรรยายของอาจารย์พิเศษ ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานมักจะยกตัวอย่างของไทยประกอบการสอน การวัดผลในสมัยนั้นเป็นข้อสอบอัตนัย เน้นความจำของทฤษฎี เนื้อหา มีการถามในเชิงประยุกต์บ้าง เล็กน้อย

ในช่วงนี้มีหลักสูตรปริญญาโทด้วย โดยรับผู้สำเร็จธรรมศาสตรบัณฑิตมาศึกษาในระดับเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต แต่จำนวนนักศึกษามีจำนวนน้อย ประมาณ 30 คน ตำราที่สอนก็ขึ้นอยู่กับอาจารย์ที่สอน เช่น ทฤษฎีการเงิน อาจารย์สมพงษ์ ธนะ โสภณ ซึ่งอยู่ธนาคารแห่งประเทศไทย ก็ใช้ตำราแนวความคิดของอังกฤษ (แซมเบอร์เลย์) เพราะอาจารย์จบจากอังกฤษในระดับปริญญาโท มีการเรียนการสอนในวิชาคณิตเศรษฐศาสตร์ และสถิติศาสตร์ โดยอาจารย์ผู้สอนจบจากอเมริกา แต่โดยเนื้อหาของคณิตเศรษฐศาสตร์หรือสถิติแล้ว มีความเป็นกลาง โดยตัวของมันเอง ด้านภาษาอังกฤษ อาจารย์ ม.ร.ว. กิตตินันดา กิตติยากร เป็นผู้สอน

การเรียนการสอนในช่วงที่ อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ (2508) เป็นคณบดี

ในช่วงที่คนไทยถูกส่งไปศึกษา ยังไม่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยได้ อาจารย์ผู้ช่วยสอน ผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษามาช่วยจากสภาพพัฒนาจากเกษตร จากมลนิธิรอกกเฟลเลอ ที่มาประจำอยู่ในคณะ เศรษฐศาสตร์ช่วยดำเนินการเรียนการสอนให้กับนักศึกษา ต่อมาเมื่อมีอาจารย์ ไทยที่มีควาดีปริญญาเอกมาช่วยสอน แล้วความช่วยเหลือจากมลนิธิก็ลดน้อย ทั้งในด้านให้ทุนและ ทราบคณบดีมาช่วย จนกระทั่งปัจจุบัน โครงการปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษมิได้ใช้อาจารย์ชาวต่าง ประเทศเลย แต่ก็มีอาจารย์จากญี่ปุ่นมาช่วยสอนบ้าง

ในช่วงของการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษนี้ ได้รับอิทธิพลจากอเมริกา เต็มตัว ทั้งนี้เพราะอาจารย์ป่วยเป็นคนริเริ่ม โครงการก็จริง แต่คนที่เป็นผู้จัดเตรียมวางหลักสูตร กำหนดการเรียนก็คง เป็นชาวอเมริกันเอง และมีอาจารย์ชาวไทยเข้าไปมีส่วนร่วมบ้าง แต่ก็ เป็นอาจารย์ที่ได้รับการศึกษาปริญญาในระดับสูงจากอเมริกา ดำเนินการประกอบการสอนในระดับปริญญา โทส่วนใหญ่จึง เป็นแนวของอเมริกา

หลังจากเปิดหลักสูตรปริญญาโทในปี 2512 ในปี 2513 มีการจัดหมวดหมู่ของสาขา วิชา เศรษฐศาสตร์ มีการแบ่งแยกวิชาให้แตกแขนงมากขึ้น ซึ่งการแบ่งแยกวิชาย่อย ๆ เป็นรูปแบบ ของอเมริกา อิทธิพลของอเมริกาก็เข้ามาในรูปแบบนี้ สมัยก่อนแทบจะไม่แบ่งแยกวิชาเป็นจุลภาค และมหภาค แต่จะเป็นหลักเศรษฐศาสตร์ของตน เบื้องกลาง และชั้นสูง ในการปรับปรุงหลักสูตร ในปี 2513 ได้มีการแบ่งจุลภาค 1,2 มหภาค 1,2 เมื่อมีการแบ่งแยกวิชาออกไป จึงต้องมีการ แบ่งเป็นหมวดวิชา เช่น หมวดวิชาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ หมวดวิชาคณิตศาสตร์ ก็จะมีความ คณิตเศรษฐศาสตร์ สถิติ เศรษฐมิติ หมวดเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนา ก็แตกวิชาย่อย ๆ เศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม เศรษฐการเงินการคลัง เป็นหมวดย่อย ๆ ลักษณะเช่นนี้เป็นอิทธิพล ของอเมริกา

ความช่วยเหลือของมลนิธิรอกกเฟลเลอเป็นจุดเริ่มต้นของการรับอิทธิพลอเมริกา

ถ้าไม่ได้รับทุนก็ไม่มีโอกาสต่อในประเทศอเมริกา การให้ทุนก็เท่ากับเปิดช่องทางให้ไป เมืองเขา รับความรูจากเขา การไปศึกษาต่อต่างประเทศในช่วงนั้นหากไปด้วยทุนส่วนตัวคง ลำบาก และมหาวิทยาลัยก็ไม่มีทุนส่งไปศึกษาต่อต่างประเทศ การได้ทุนจากมลนิธิรอกกเฟลเลอ ก็ เพราะอาจารย์ป่วย เป็นผู้หาทุนมา นับได้ว่ามลนิธิเปิดทางให้ส่งคนต่อไป เมื่อเรียนรูจากเขาแล้ว ก็ นำกลับมาใช้

วิธีการสอนเนื้อหาวิชาเศรษฐศาสตร์ และกระบวนการแสวงหาความรู้ ตั้งแต่ปี 2513-2516

ถ้าพูดถึงตำรา แม้จะมีได้เขียนโดย แซมมวลสัน แต่ก็เป็นที่ตำราของชาวอเมริกันคน อื่น ๆ มากมาย นักเศรษฐศาสตร์หม้อเสียงและเด่น ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในอเมริกา แนวความคิดของ ยุโรปสมัยหลังก็ค่อย ๆ เลื่อนออกไป ส่วนใหญ่จึงเป็นของอเมริกาเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น หลักเศรษฐศาสตร์หรือวิชาอื่น ๆ

การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์การเมือง

ตัวข้อจริง ๆ อยู่ในหลักสูตร 2506 แต่ว่าที่สอนกันอยู่ใช้ชื่อว่า เศรษฐศาสตร์สังคมนิยม และกระจายอยู่ในวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา แต่การวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์ในการคลังก็ใช้แบบนีโอคลาสสิก และเคนส์บางผสมกันไป มักจะเน้นกันในตัววิชาเช่น การคลังก็ใช้ของเคนส์ การเก็บภาษี การใช้จ่าย ภาษี เศรษฐกิจ เช่น การวิเคราะห์แบบ Marginal ก็เน้นของนีโอคลาสสิก ในเรื่องของเศรษฐศาสตร์มหภาคก็ใช้แนวความคิดของเคนส์ การเรียนการสอนจึงค่อนข้างจำกัด เพราะเศรษฐศาสตร์การเมืองแฝงอยู่ในวิชาเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนา และ เศรษฐศาสตร์สังคมนิยม

วิชาเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม ผมเป็นคนเสนอให้เปิด และก็สอนแบบผูกขาดอยู่คนเดียวตั้งแต่ปี 2516 และในปีนั้นผมก็ถูกจับด้วยกรณี 14 ตุลาคม จำนวน 13 คน ตัวผมสอนวิชานักปฏิบัติ การทางการเมือง ซึ่งก็สอดคล้องกัน แต่ภายหลังผมเปิดโอกาสให้คนอื่นสอนบ้าง นอกจากนั้นผมได้สอนและแต่งตั้งวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง เศรษฐศาสตร์สวัสดิการ ซึ่งเขียนให้กับสำนักพิมพ์เคล็ดไทย แต่ต่อมาในหลักสูตร 2520 วิชาเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ ผมไม่ได้สอน แต่พอในหลักสูตร 2526 ก็ขยับวิชานี้ไปแล้ว เนื่องจากโดยเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์มีขอบกว้างและข้อสมมติมากคือ เนื่องจากเศรษฐกิจเป็นวัตถุสังของ จับต้องได้ ช็อกกิ้งไม่ยึด เนื่องจากเป็นการมองในแง่ความสขกายสุขใจ สุขกายเป็นวัตถุ ซึ่งดวงวัดได้ แต่สขใจซึ่งดวงวัดไม่ได้ เป็นนามธรรม เพื่อที่จะโยงรูปแบบและนามธรรม เพื่อโยงความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องมีการสมมติ การวิเคราะห์ต้องสมมติมากขึ้น ทำให้เนื้อหาสาระวิชาเศรษฐศาสตร์สวัสดิการอ่อน แต่ส่วนหนึ่ง ๆ ก็เห็นว่าวิชาดังกล่าวให้ความคิด เรารักเราชอบ เราสามารถบอกได้ว่าชอบไหนมากกว่ากันในเชิงปริมาณมากน้อย สูงต่ำ วิชาเศรษฐศาสตร์ทบทพรวง เนื่องจากไปตัดปัจจัยที่วัดไม่ได้ออกหมด

เนื้อหาสาระแนวความคิดในการสอนเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น สำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นหมวดวิชาในหลักสูตร 2526 ประกอบด้วยวิชาประวัติและแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ เป็นวิชาพื้นฐานของหมวด อีกวิชาคือเศรษฐศาสตร์เปรียบเทียบ และเศรษฐศาสตร์การเมือง 1 ซึ่งเน้นการวิเคราะห์ปัญหาในแนวของมาร์ก เศรษฐศาสตร์การเมือง 2 ใช้แนวอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับประเทศอยู่พัฒนา ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นสันตวิธ หรือรุนแรงก็ได้ ถ้าหากความรุนแรงเกิดประโยชน์ต่อคนส่วนมาก หากความรุนแรงก่อให้เกิดความรุนแรงในตัวของมันเองก็ไม่เข้าท่า หากสันตวิธแล้วไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาก็ไม่เข้าท่า โดยทั่วไปจะเน้นเศรษฐศาสตร์การพัฒนา ตามแนวความคิดหลาย ๆ รวมทั้งตามแนวพุทธด้วย แต่มีใช้แนวพุทธในตัวของมันเองเมื่อมาในแนวนักถือว่าเป็นแนวคิดทฤษฎี โดยเฉพาะในเรื่องการยกตัวอย่างในเศรษฐศาสตร์การเมือง ยกตัวอย่างเรื่องของเมืองไทย สภาพของชนบทท้องถิ่น จากประสบการณ์ที่ได้เคยติดตามโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร

ความแตกต่างของแนวนีโอคลาสสิก และ เศรษฐศาสตร์การเมือง

นีโอคลาสสิกแท้ที่จริงก็พัฒนามาจากคลาสสิก เป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง นีโอคลาสสิกเป็นเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกมีใช้เรื่องของเศรษฐกิจ เป็นเรื่องของสหวิทยาการ ทั้งทำได้และวัดไม่ได้ ทดถึงความเป็นมนุษย์ แต่นีโอคลาสสิกใช้คณิตศาสตร์ และสถิติมากขึ้น มีวิธีวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์ ดังนั้นสิ่งที่วัดไม่ได้จึงต้องถูกตัดออก ข้อแตกต่างก็คือ นีโอคลาสสิกนั้นคณิตศาสตร์มีบทบาทมากในการวิเคราะห์ และจัดตั้งทฤษฎี ดังนั้นความเป็นจริงจึงอยู่ที่ข้อสมมติ การวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ก็เช่นกัน ปัจจัยอะไรที่วัดไม่ได้ก็ตัดทิ้ง แต่เคนส์เสนอว่ารัฐบาลเข้ามาแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจ ส่วนแนวความคิดคลาสสิกหรือนีโอคลาสสิกไม่เอารัฐบาลเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะว่าในช่วงของเคนส์เกิดวิกฤติการณ์ ปี 1930 ทั่วโลก จึงเสนอให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงในรูปของการคลัง รายได้รายจ่ายของรัฐบาล การสอนจึงเน้นเรื่องสูตรสมการ ซึ่งนำมาแทนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงใช้แบบพรรณนา

อนาคตของ เศรษฐศาสตร์

ในเรื่องเนื้อหาควรเน้นปัญหาเรื่อง ไทย ๆ มากขึ้นในเชิงประวัติความเป็นมาและมองอนาคต และถ้าหากแนวคิดนี้มีใช้เฉพาะอยู่ในมหาวิทยาลัย (ในกระแสวิชาธิการก็มีกลุ่มคนที่มีแนวความคิดให้เห็นเรื่องหรือปัญหาของไทย ๆ) เราควรคิดว่าตัวเองและฟังตนเอง ในด้านก็มีปัญหาแนวปฏิบัติซึ่งเสี่ยง เรียกร้อง ได้ตั้งขึ้นมาแล้ว และมากขึ้นในเรื่องการฟังตนเอง ทอดานเศรษฐศาสตร์ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระแสที่ กังวลต้องบายเบี่ยงจากกระแสเราตามหลังสหรัฐอเมริกาในหลายทศวรรษแล้ว เป็นไทยแก้ทันในด้านความคิด แต่จะเป็นเมื่อใดก็ยังไม่พบ ปัจจุบันในสังคมไทยก็เริ่มมีค่านิยมที่จะฟังพาดตนเองมากที่สุด แต่คงยังไม่อาจปฏิเสธทฤษฎีจากตะวันตกเลยไม่ได้ ควรเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แต่ในปัจจุบัน ทบวงมหาวิทยาลัย และสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เริ่มการใช้พุทธศาสตร์เข้ามาในสังคมศาสตร์ เกิดเป็นเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าเกิดและเริ่มแนวนั้นในระบบราชการ มีการแต่งตั้งวิชาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ซึ่งเป็นแนวกระแสนิยมที่เกิดขึ้นในวงการศึกษา ซึ่งในเริ่มแรกอาจจะเป็นวิชาเลือกแทรกลงไปก่อนแล้วค่อยพัฒนาตามกาลเวลา ทั้งนี้ยังมีข้อจำกัดที่ว่าอาจารย์ก็ไม่คุ้นกับพุทธศาสตร์ ส่วนใหญ่เรียนแต่เศรษฐศาสตร์คงต้องใช้เวลาในการพัฒนา และฟังอาจารย์ที่สนใจและชวนขยายด้วย แต่ทั้งนี้ก็ต้องสอดคล้องกับมัธยมศึกษา จึงจะรับช่วงกับอุดมศึกษาได้สมบูรณ์

การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์กับระบบเศรษฐกิจสัมพันธ์กันอย่างไร

ผู้เรียนส่วนใหญ่แม้มิได้เป็นอาจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ แต่เมื่อออกไปทำงานแล้วก็นำเอาวิชาเศรษฐศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในหน่วยงานของตน ส่วนผู้ที่สำเร็จควาญศึกษาปริญญาโทปริญญาเอก นอกจากจะสอนแล้วยังไปเป็นที่ปรึกษาของคณะรัฐบาล ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เข้าไปมีบทบาทในโครงการของรัฐบาล เช่น การประเมินก็มักจะมีข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่นำมาจาก

ตำราที่ตนเองเคยศึกษา แม้แต่อาจารย์ป่วย ก็เป็นที่ปรึกษาตั้งแต่สมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักเศรษฐศาสตร์เข้าไปมีอิทธิพลต่อนโยบายทางเศรษฐกิจ ดังนั้น นโยบายเชิงเศรษฐกิจกับวิชาเศรษฐศาสตร์ ในเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาหรือข้อเสนอแนะก็ได้รับอิทธิพลกระแสหลักของเศรษฐศาสตร์ เช่น นีโอคลาสสิก และเคนส์

การแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยควรใช้แนวคิดเศรษฐกิจแนวใด

เนื่องจากเราติดตามแนวทางของสหรัฐมาเป็นเวลานานมาก แม้ว่าในปัจจุบันเราจะมองแนวทางพัฒนาของญี่ปุ่น หรือเกาหลี เราต้องถามตัวเราเองว่าเราจะเดินตามถนนนี้หรือไม่ เหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันหรืออนาคตไทยหรือไม่ เราต้องถามถึงอดีตของเราอีกอย่างไร ทักษะยากลำบากหรือไม่ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อจิตใจมากน้อยเพียงใด ซึ่งไม่ค่อยจะมองกัน มองแค่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เป็นวัตถุเช่น เครื่องจักร แต่ที่มีผลต่อจิตใจไม่ค่อยจะพิจารณาถึง ซึ่งต้องค้นคิดค้นหากันอีกมาก หากให้ผมตอบก็เป็นการเอาใจผมคนเดียว ในใจผมคิดว่าอย่างชาวพุทธอย่างแท้จริงน่าจะเหมาะสม เราจึงกังวลใจเราว่าแค่ไทพอ แค่ไทขาด การที่เราจะให้ใครรู้จักตนเองว่าแค่ไทขาด แค่ไทพอ ในทางปฏิบัติคงยาก ไม่ควรทำลายธรรมชาติ เป็นทางแนวพุทธ ความจริงศาสนาพุทธมิใช่ไทย แต่อยู่เมืองไทยมานาน

การวัดผลการเรียนการสอน

ตำราในหลายแขนงของเศรษฐศาสตร์มีมาก การวัดความจำยังเป็นหลัก นักศึกษาเองก็รู้สึกพอใจเช่นนั้น ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หรือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพราะนักศึกษาสมัยนั้นไม่ค่อยชวนหาความรู้อะไรเหมือนนักศึกษารุ่นก่อน ๆ ทั้งที่ตำราภาษาไทยในสมัยนั้นก็มีมาก ดังนั้น การวัดความจำยังเป็นหลักการประยุกต์ใช้กันบ้าง นักศึกษายังไม่ได้พึ่งตนเองเท่าที่ควร การวัดผลของอาจารย์มักจะติดอยู่กับสิ่งที่บรรยายในชั้นเรียน การให้งานโดยเฉพาะรายงานก็เป็นการเน้นให้นักศึกษาช่วยตนเองมากขึ้น เพราะนักศึกษาต้องค้นคว้าจากห้องสมุด การคิดคะแนนของรายงานยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของการวัดผล ซึ่งขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้สอน ลักษณะเช่นนั้นไม่ได้เป็นไปทั่ววิชา เพราะในวิชาที่คนเรียนมาก ๆ เช่น วิชาการเงินการธนาคาร การคลัง การค้า เพราะจบแล้วจะได้ทำงานทำเป็นนายธนาคาร ก็อาจจะมีปัญหาในเรื่องการตรวจรายงานซึ่งมีจำนวนเป็นร้อย

ดังนั้น วิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองมีอยู่ประมาณ 8 - 9 คน ส่วนใหญ่สนใจทางเศรษฐศาสตร์การเมือง และมีบางคนกล้าแสดงความคิดเห็น แต่ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ในหมวดอื่น ๆ มาก เพราะผู้เรียนไม่มีพื้นฐาน เพราะเคยชินอยู่กับเศรษฐศาสตร์แนวเดิม ทำให้มีปัญหาให้กับผู้สอนและเกิดความขัดแย้งกันในตัวเอง เพราะนักศึกษายังติดค้างในแบบเก่า เอาสิ่งที่เขาติดค้างมากับปราย จะได้ว่าสิ่งที่เขาเรียนมากไม่ได้ผิดหรือเสียหายอะไร แต่เป็นอีกแนวทางหนึ่งซึ่งเกือบสูญไปแล้ว

สัมภาษณ์

อาจารย์โมษะ อารียา วันที่ 2 ตุลาคม 2529 เวลา 11.15-12.00 น.

สภาพการศึกษาเศรษฐศาสตร์

ก่อนปี 2514 มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรครั้งใหญ่ และปี 2526-2528 มีการเปลี่ยนแปลงในระยะหลังด้วยก็น้อย 3 หลักสูตร หลักสูตรก่อนปี 2514 คือตั้งแต่ปี 2500-2509 เป็นหลักสูตรค่อนข้างตายตัวอยู่มาก กำหนดรายวิชาแน่นอน เข้าใจว่าแบ่งออกเป็น 4 สาขาวิชา คือ สาขาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ สาขาการเงินการคลัง สถิติ โดยต้องผ่านการศึกษาระดับศิลปศาสตร์ จนกระทั่งถึงปีสุดท้ายจึงมีโอกาสเลือกเรียนวิชาได้บ้าง แต่ค่อนข้างจำกัด สาขาวิชาของหลักสูตรนั้นค่อนข้างนำไปใช้เช่นกัน ในปี 2513 ได้มีความพยายามที่จะเปลี่ยนระบบการศึกษาจากระบบปีเป็นระบบหน่วยกิต (ระบบหน่วยกิตเป็นการให้การวัดผลการศึกษานั่นเอง) นอกจากนั้นวิธีการวัดผลยังมีการเปลี่ยน โครงสร้างหลักสูตรมากมาย ทั้งในเชิงให้นักศึกษามีอิสระ เสรีภาพในการเลือกค้นคว้าศึกษาวิชาที่ตนสนใจ และวิชาที่มาประกอบกับวิชาชีพของตน โครงสร้างหลักสูตรจึงแบ่งเป็นวิชาบังคับกับวิชาเลือก ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากกว่าที่จะพูดถึงระบบวัดผล (มีผลบังคับใช้ในปี 2514)

หลักสูตรเศรษฐศาสตร์

โครงสร้างหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงไป ระบบการศึกษาที่เราใช้เป็นระบบที่ใช้อยู่ในอเมริกาอยู่มากที่สุด การวัดผลในแง่ของ โครงสร้างหลักสูตรก็เป็นที่ใช้ในอเมริกาหลายแห่ง โดยเฉพาะ ในส่วนของการศึกษาทั่วไป (General Education) เมื่อก่อนปี 2514 นักศึกษาต้องเรียนที่คณะศิลปศาสตร์ในรูปของวิชาทั่วไป แต่ในหลักสูตรปี 2514 ได้มีการปรับปรุงเนื้อหาการศึกษาพื้นฐานทั่วไปเป็นลักษณะให้เป็น General Education โดยหลักการ General Education จะต้องไม่เป็นวิชาพื้นฐานของสาขาใด แต่เป็นแบบ Interdisciplinary เช่น สังคมกับเศรษฐกิจ สังคมกับการเมือง คณิตศาสตร์เน้นประจำวัน ทั้งนี้เพื่อเตรียมนักศึกษาให้มีความกว้างขวางคุยกับชาวบ้านเราได้ ซึ่งก็เป็นหลักสูตร General Education ของอเมริกา ซึ่งใช้เวลาใน

การศึกษา 1 ปี - 1 ปีครึ่ง แต่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรียนเพียง 1 ปี และมีความเห็นว่าวิชาพื้นฐานไม่จำเป็นต้องเรียนจบภายในปีแรก คือเรียนเมื่อไรก็ได้ภายใน 4 ปี และในคณะ เศรษฐศาสตร์ก็มีวิชาแกนที่จะต้องเรียนเพื่อเตรียมพื้นฐานที่จะแยกไปเรียนสาขาย่อยตามหมวดวิชา

การให้ปริญญาตามหลักสูตรการศึกษาของอเมริกาเป็นการศึกษาแบบ Liberal art ปริญญาที่ให้ออกเป็น B.A. (Bachelor of Art.) สำหรับกรณีของไทย บัณฑิตของเราต้องการและความคาดหวังของสังคมที่จะออกไปทำงาน บัณฑิตของเราจึงต้องมีความรู้มากซึ้น และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมแวดล้อม สามารถทำงานได้หลายวิชาชีพ ปริญญาที่ให้ออกเป็นแบบเศรษฐศาสตร์บัณฑิต หลักสูตรจึงต้องบังคับให้เลือกศึกษาสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์อย่างน้อย 3 สาขาวิชา และวิชาเลือกเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ เพื่อให้ได้ เศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่มีความรู้กว้าง นอกจากนั้นยังมีวิชาโทและเลือกเสรี ทั้งนี้เนื่องจาก เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์อย่างเดียวไม่พอ ต้องสามารถนำไปประยุกต์กับวิชาอื่น ๆ ได้ หลักสูตรจึงเปิดโอกาสให้เขาได้เลือกอย่างเสรี

จุดประสงค์ของหลักสูตรช่วงนี้เพื่อบ่มบ่มตามความต้องการของบุคลากรของหน่วยงาน เพื่อเป็นนักปฏิบัติทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นกำลังคนในระดับกลาง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ใหญ่วิเคราะห์และตัดสินใจ

ในปี 2521 ได้มีการศึกษาสำรวจคุณภาพของบัณฑิตตามความเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งจากผลการวิจัยเราก็นำมาปรับปรุงหลักสูตร ในปี 2526-2527-2528 โดยพยายามปรับปรุงให้เข้ากับความต้องการของสังคม ซึ่งหลักสูตรใหม่นี้อาจทำให้นักศึกษาต้องใช้เวลาในมหาวิทยาลัยมาก ๆ อาจไม่สามารถจบใน 3 ปีครึ่ง เน้นในเรื่องของการเขียนรายงานมากขึ้น เน้นคอมพิวเตอร์บังคับวิชาสัมมนา ซึ่งมีจุดประสงค์ให้นักศึกษาได้แสดงออกในการเขียนบ้าง และเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นวิชาบังคับเพิ่มมากขึ้น โดยไปลดวิชาคำนวณ (นักศึกษาขาดความรู้ในการวิเคราะห์ ขาดความรู้ในการเขียน เราก็คงพยายามจะแก้ไข) แต่ผมก็ไม่แน่ใจว่าจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพราะว่ายังไม่แน่ใจว่านักศึกษาที่รับเข้ามามีคุณลักษณะและคุณภาพเป็นอย่างไร เช่น วิชาทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ เป็นวิชานามธรรม ต้องใช้ Logic ขึ้นสูง อาจต้องการคณิตศาสตร์มาก นักศึกษาก็ไม่ค่อยจะซาบซึ้งเท่าใดนัก รู้สึกสอนแล้วไม่แน่ใจว่าจะเกิดประโยชน์แก่สังคมหรือไม่ เพราะ Input ไม่ตรงกับที่สังคมต้องการ

จุดเน้นเราต้องพิจารณาว่าสังคมต้องการบัณฑิตของเราอย่างไร ให้นับเงินหรือไปล้างสมองเพื่อไปฝึกงานใหม่ แต่เขาต้องการบัณฑิตที่ไหวพริบ แต่ไม่ใช่ต้องการให้มีความรู้เศรษฐศาสตร์สาขาวิชาแขนงใดแขนงหนึ่ง แต่มีความพร้อมที่จะวิเคราะห์สถานการณ์หรือสภาพการณ์และตัดสินใจได้และมีศักยภาพที่จะฝึกฝนต่อไปได้ ดังนั้นผมจึงไม่แน่ใจว่าหลักสูตรนี้เหมาะสมหรือไม่

ดังนั้นผมคิดว่าน่าจะเรียนแบบอเมริกาที่เขาสอนแบบกว้าง ๆ การเรียนวิชา เศรษฐศาสตร์ประมาณ 54 หน่วยกิต จาก 132 หน่วยกิต มันมากเกินไป คือเรียนพื้นฐานให้แน่นและให้เป็นวิชาสัมพันธ์กับด้านอื่นบ้าง คณิตศาสตร์และสถิติ เศรษฐศาสตร์มีได้บังคับ

คือ มุ่งเน้นวิชาบังคับน้อยที่สุด บังคับแต่คณิตศาสตร์ 2 วิชา และสถิติ 1 วิชา รวมเป็น 3 วิชา จลเศรษฐศาสตร์ มหเศรษฐศาสตร์ขั้นต้นและชั้นกลาง 4 วิชา เศรษฐกิจไทย 1 วิชา และเลือกเรียนอีก 3 หมวด เลือกวิชาสัมมนา 1 วิชา

การจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์

การจัดการสอนให้บรรลุเป้าประสงค์ของหลักสูตรนั้น ในการจัดสอนวิชาพื้นฐาน มักจัดเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อให้นักศึกษาใกล้ชิดอาจารย์ มีการจัดชั่วโมงตัวโดยอาจารย์ ซึ่งมักเน้นการวิเคราะห์และปัญหาเศรษฐกิจที่น่าสนใจ โดยเอาทฤษฎีมาประยุกต์ เช่น การชนลงของราคามัน ATM มีผลต่อการธนาคารอย่างไร ข้อสอบจึงต้องเป็นลักษณะวัดความเข้าใจ ทฤษฎี เน้นการวิเคราะห์ การประยุกต์ วิชาเศรษฐศาสตร์ไม่ควรมีการเน้นความจำ ในกรณีวิชาเศรษฐกิจประเทศไทย อาจารย์สอนรู้สึกว่านักศึกษาไม่อ่านหนังสือ เศรษฐกิจประเทศไทยจึงต้องพยายามหามาตรการอะไรให้นักศึกษาอ่านหนังสือบ้าง คือการออกข้อสอบประเภทวัดความจำบ้าง การออกข้อสอบวิเคราะห์เพียงอย่างเดียว อาจทำให้นักศึกษาตอบแบบสามัญสำนึก ขณะเดียวกันในแต่ละรายวิชาก็มีการประเมินการสอนของอาจารย์

หลักสูตรปริญญาโท

หลักสูตรปริญญาโท ภาษาอังกฤษ ตั้งแต่เปิดยังไม่มีการปรับปรุงเลย ครั้งแรกเขียนหลักการไว้ไว้ให้ แต่การปฏิบัติเป็นไปไม่ได้ เพราะหลักสูตรกว้าง เราไม่สามารถปฏิบัติให้หมด ปริญญาเอกก็ประกาศตราบัณฑิตศึกษาปริญญาเอกตั้งแต่เริ่มเปิดสอนหลักสูตร ภาษาอังกฤษ ขณะนั้นหลักสูตรปริญญาเอกก็กำลังร่างหลักสูตร หลักสูตรปริญญาโทเราเน้นความสามารถวิจัย คือ ต้องทำวิทยานิพนธ์ เพียงโปรแกรมเดียว เพื่อเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ เช่น เป็นคร้ออาจารย์ และมีคุณสมบัติไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ

อนาคตของหลักสูตร

ควรมีหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรทางเศรษฐศาสตร์เพิ่มขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 2 แผน คือ หลักสูตรศิลปศาสตร และ เศรษฐศาสตร์บัณฑิต

สัมภาษณ์

อาจารย์ลลิต โกศัลยานนท์ วันที่ 28 ตุลาคม 2528 เวลา 17.00-18.00 น.
รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ ในช่วง พ.ศ.2502-2505

การเรียนหลักสูตรตายตัว (Fix Program) เรียนเป็นรายวิชา คุณภาพอาจารย์ค่อนข้างดี เพราะใช้อาจารย์พิเศษทั้งหมด แต่มีอาจารย์ประจำเพียง 3 ท่านคือ อ.เดือน บนนา อ.ชัย กาญจนาคม อ.มนตรี บริสุทธิ์ อ.วิโรจน์ โอสสถานเคราะห์ อ.ประจำที่เคยเรียนโดยตรงคือ อ.เดือน และอาจารย์ช่วย การสอนของอาจารย์เดือน ท่านบรรยายอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะท่านเป็นนักวิชาการที่ค้นคว้ามาก อาวโสแล้ว แต่ก็พยายามศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐศาสตร์ แปลตำรา วิธีการบรรยายเป็นแบบบรรยายกฎหมาย จึงไม่ค่อยจะเข้าใจในการเรียน น่าเสียดายไม่ทันเดิน อาจารย์ที่ฉันชอบ เป็นอาจารย์หนุ่ม เช่น ม.ร.ว.จันทร์แรมฯ อ.สีห์ สิงห์เสนห์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงการคลัง เช่น อรรถ ธรรมโน เสนาะอนากุล วิชาการค้าระหว่างประเทศ อาจารย์สมพร เทพลีธิตี เป็นผู้สอน ซึ่งอยู่กรมการค้าระหว่างประเทศ ท่านกับสอนในสิ่งที่ท่านปฏิบัติมาแทรก ในแง่ของทฤษฎีอาจไม่ลึกซึ้งเหมือนในปัจจุบัน ส่วนวิชาหลักเศรษฐศาสตร์ก็เน้นเนื้อหาแต่อาจน้อยกว่าในปัจจุบัน เพราะปัจจุบันมีการใช้เครื่องมือมากขึ้น ความรู้เกี่ยวกับเมืองไทยในสมัยก่อนอาจได้มากพอสมควร เช่น วิชาทรัพยากรเมื่อมีเรื่องเกี่ยวกับป่าไม้ ก็สอนโดยอธิบดีกรมป่าไม้ ในสมัยนั้นวิชาค่อนข้างไปทางตะวันตก แต่ก็มีภาคประยุกต์ นอกเหนือจากภาคปกติ (นั่นคือนอกหลักสูตร) การสอนเศรษฐกิจประเทศไทย มีการจัดสัมมนาเป็นการเสริมส่วนที่ขาดจากในภาคทฤษฎี

ตำราในช่วงนั้นไม่มี ต้องจดจากบรรยาย การสอนครอบคลุมถึงเนื้อหาของวิชาเป็นอันดี ช่วงการสอนเศรษฐศาสตร์ เฟื่องฟูในสมัยปี 2507-2508 ช่วงนั้น มีคุณภาพในแก่นักศึกษา เช่น รัน อ.รังสรรค์ อ.นิพนธ์ อ.สมนึก อ.เยาวเรศ คุณภาพของอาจารย์ก็ดี เพราะคุณภาพของนักศึกษาดี ย่อมสอนให้ได้ดี คนในยุคนั้นเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาคณะ

หลักสูตรและการสอน

หลักสูตรของคณะ เศรษฐศาสตร์ พยายามปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น แม้ว่าอาจารย์จะมีหลายคุณภาพ แต่คณะ เศรษฐศาสตร์ถือว่าการสอนเป็นงานหลักของคณะ คนที่ประเมินการสอนดีเท่านั้นจึงได้สอนวิชาหลัก วิธีการจัดการเรียนการสอนเรายังสอนห้องเล็กเป็นกลุ่ม Section ยังมีการตัวอีก 1 ชั่วโมง ทำให้ภาระงานของอาจารย์สูง เพราะสอนหลาย Section นักศึกษามีโอกาสเลือกผู้สอน บาง Topic ก็สอนโดยอาจารย์คนเดียวกันทั้งหมด วิธีการสอนพยายามปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

ข้อสอบต้องแล้วแต่วิชา หากเป็นวิชาหลักก็คงต้องเน้นเนื้อหาวิชา แต่ไม่ใช่วัดความจำ การประยุกต์มีใช้เน้นการประยุกต์ แต่เป็นการถามความเข้าใจในทฤษฎี ผมไม่เข้าใจทฤษฎีก็ทำ Model ไม่ได้มันไม่ใช่เน้นประยุกต์ แต่เน้นทฤษฎี โดยข้อสอบต้องครอบคลุมเนื้อหาของหลักสูตร มากพอสมควร เพราะการออกข้อสอบของคณะ เศรษฐศาสตร์ คณะกรรมการของคณะต้องมา พิจารณาอีก เป็นคณะเดียวใน มธ. ที่มีการเซ็นเซอร์ข้อสอบ เพราะต้องการให้ครอบคลุมเนื้อหา การทำรายงานก็เป็นส่วนหนึ่งของการวัดผล โดยเฉพาะในวิชาปี 3-4

จุดเน้นของหลักสูตรทั้งปริญญาตรีและโท พยายามให้เครื่องมือแก่นักศึกษา หลังจาก สำเร็จการศึกษาแล้วสามารถปรับตัวในอาชีพของเขา เราพยายามให้เครื่องมือทาง เศรษฐศาสตร์ ที่ให้ ไม่ใช่เพราะ เป็นเครื่องมือ แต่ให้เครื่องมือเพื่อ ไปปรับใช้ในวันข้างหน้า การสอนทฤษฎีมีใช้ เป้าหมายสุดท้ายในตัวของมัน แต่เป็นเครื่องมือจะประยุกต์กับการใช้ต่อไป และ เรื่อง Methodology เรามักได้เห็นว่าทำได้แค่นั้น เราเห็นว่าคำตอบอย่างวิเศษศึกษา ถ้ามีความคิดเป็น ระบบก็จะสามารถศึกษาค้นคว้าต่อไป ถึงแม้จะ ไม่ใช่ เศรษฐศาสตร์ก็ตาม ซึ่งเป็นขบวนการ ศึกษา เศรษฐศาสตร์มีใช้วิชาชีพ การสอนจึงต้องทำให้นักศึกษามีการถามว่าทำไม ๆ หาทางเลือก มีการอภิปรายตลอด ดังนั้นจุดเน้นของหลักสูตรจึงต้องการให้ผู้เรียนเป็นเช่นนั้นให้ได้ (เครื่องมือคือ เป็นวิชาคณิตศาสตร์ สถิติ ซึ่งเป็นวิชาบังคับนอกคณะของปริญญาตรี) ส่วนปริญญาโท วิชา core course ก็มี Macro, Micro, Math, Statistic ต้องเรียนเครื่องมือ แต่มีใช้เรียนเครื่องมือ เพื่อ เครื่องมือ ส่วนเครื่องมือจะ ไปปรับอย่างไรก็เป็นปัญหาอีกเรื่องหนึ่ง

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมีผลต่อการเรียนการสอน

หลักสูตรไม่ควรเปลี่ยนแปลงบ่อย ควรใช้ ไปสักระยะเวลาหนึ่ง เมื่อพบข้อบกพร่องถึงค่อย เปลี่ยนแปลง ก่อนปรับปรุงควรจะได้มีการถามข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบของเราไปทำงาน เช่น หัวหน้าหน่วยงานบอกว่า ผลิตของเรา บัญชีและภาษาอังกฤษไม่เก่ง แต่บรรจเป็นวิชาบังคับก็อาจทำไป องค์ประกอบของหลักสูตรเปลี่ยนแปลง ก็ใช้ระบบอาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำวิชาแก่นักศึกษา เช่น แนะนำให้เลือกโทภาษาอังกฤษ หรือบริหารธุรกิจ เพราะการ พึ่งข้อมูล (คณาจารย์) จากภายนอกบางอย่างปรับเข้ากับหลักสูตร บางอย่างก็ปรับไม่ได้ ต้อง ยื่นหลักการที่ดีของหลักสูตรไว้ ทงนี้ เนื่องจากหลักสูตรในระบบหน่วยกิตมีความยืดหยุ่นมากสามารถ จัดการได้

หลักสูตรได้รับอิทธิพลอเมริกันค่อนข้างมาก เพราะอาจารย์ส่วนใหญ่จบอเมริกา โดยดู จากภาพที่เราเคยเรียนมา ความชอบความเห็นของตนเองมาจากความคุ้นเคยเหมือนกัน การที่จะ สร้างหลักสูตรที่เราไม่คุ้นเคย คิดหลักสูตรทั้งหมดจากที่อื่น ๆ เราต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าหลักสูตรใหม่ ที่ สร้างขึ้นจะต้องดีกว่า การที่จะสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่คน ๆ เดียวไม่สามารถทำได้ โดยเฉพาะ

คณะเศรษฐศาสตร์ เช่นหากคุยกับอาจารย์อภิชัยฯ ถึงหลักสูตรปริญญาโท อาจารย์อภิชัยจะบอกว่าหลักสูตรปริญญาโทอย่างนี้เขาไม่เอาแล้ว เพราะเป็นหลักสูตรของอเมริกา เราควรสร้างหลักสูตรของเราเองที่จะมองสังคม การเมืองด้วย ถ้าคนอื่นในคณะยังไม่เห็นด้วยก็เป็นเรื่องยากในการผลิตต้นหลักสูตรให้เกิดขึ้น ความเห็นของอาจารย์คณะก็มีได้มีแนวทางเดียว มีความเห็นหลากหลาย แต่ความเห็นที่แตกต่างกันก็มีประโยชน์ แต่ใครจะเอาคณะ ไปเสี่ยง อย่างน้อยเราทำอย่างนี้แล้วค่อย ๆ เบนออกไป การสร้างหลักสูตรแบบ Radical มาก ๆ ก็ต้องคำนึงถึงอาจารย์ในคณะจะสอนได้หรือไม่ เพราะอาจารย์ส่วนมากยังสอนตามแนวเดิม เขาวางแผนชีวิตของเขาไว้แบบนั้น ถึงแม้ว่าจะพยายามปรับการทำงานวิจัยให้เน้นเรื่องเมืองไทยมากขึ้น แต่ก็ยังไปในแนวการเงิน การค้าระหว่างประเทศ

ในการปรับปรุงหลักสูตรทุกครั้ง มักจะมีความเห็นความคิดในเรื่องหลักสูตรแบ่งออกไป 2 แนวทาง คือในแนว Radical และแบบเดิม แต่ผลสุดท้ายก็ออกมาเป็นครึ่ง ๆ กลาง ๆ

ในอดีต เราบอกว่าการศึกษาระดับปริญญาโทสั้นเปลืองมาก เราควรให้ปริญญาตรีจบในตัวของมันเอง เราจึงบรรจุเนื้อหาวิชาเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ให้เต็มที่ แต่เมื่อถามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ปรากฏว่า ต้องการกว้างมากกว่าลึก การปรับตัวค่อนข้างยาก จึงมีการปรับปรุงหลักสูตรให้กว้างมากกว่าให้ลึก

โครงสร้างของหลักสูตรที่บังคับวิชาเศรษฐศาสตร์ไม่น้อยกว่า 54 หน่วยกิต จาก 130 หน่วยกิตนั้นความเห็นที่แตกต่างกันมาก บางท่านก็ว่าน้อยไป บางท่านก็ว่ามากไป ดังนั้นโครงสร้างของหลักสูตรจึงต้องยืดหยุ่นมาก วิชาเลือกอิสระต้องมีมากพอสมควร เพื่อให้คนปรับปรุงตามความต้องการของตนเองว่า ต้องการเรียนรูลึก หรือกว้าง ซึ่งหลักสูตรในปัจจุบันค่อนข้างยืดหยุ่นมากพอสมควร

อนาคตของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์

การสร้างหลักสูตรปริญญาโทของภาษาอังกฤษ เพราะเราต้องการเป็น International Program ถือว่าอาจารย์ชาวต่างชาติและนักศึกษา เป็นส่วนสำคัญของ โครงการนี้ ผู้เรียนต้องเรียนเต็มเวลา มีทุนให้นักศึกษามากที่สุด หากเรายังยืนอยู่พื้นฐานที่กล่าวมาแล้ว หลักสูตรก็คงต้องเป็นเช่นนั้น แต่เราก็เปิดโอกาสให้ศึกษาในรูปของการทำวิทยานิพนธ์แบบ Radical นอกจากนี้เราก็เปิดรายวิชา ทาง Radical ให้เลือกเรียนได้ตามความสนใจ ถ้ามีอาจารย์สอน หากต่อไปในอนาคตเราจะเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของ โครงการจาก International Program เป็นเพื่อคนไทยโดยเฉพาะ เช่น คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. จะยุติการสอนในระดับปริญญาตรี จะเน้นในระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรก็ต้องเน้นการวิจัยมาก ๆ อาจตั้งเป็นสถาบันวิจัยที่มีการสอน (แต่อาจมีปัญหาภายในมหาวิทยาลัย อาจตกลงกันไม่ได้) อาจารย์ของคณะก็สามารถผลิตงานวิจัยให้แก่กระทรวงทบวงกรมมากขึ้น

ส่วนหลักสูตรปริญญาโทภาษาไทยมีวัตถุประสงค์ในครั้งแรกไม่เหมือนกัน วิชาประยุกต์ก็มาก วิชาในหลักสูตรภาษาไทยมีมากกว่า ตามข้อเท็จจริง บางรายวิชายังไม่เคยเปิดสอนเลย ภาคภาษาไทยในแต่ละภาคเรียน รายวิชาน้อยกว่า ยืดเวลาเรียนนาน

การบริหารจัดการเรียนการสอน มักใช้อาจารย์ท่านเดียวกันในแต่ละรายวิชา ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพราะเป็นเนื้อหาเดียวกัน เพียงแต่ใช้ภาษาอังกฤษกับภาษาไทย เพื่อประหยัดการเรียนการสอน ซึ่งอาจสอนคนละภาคการศึกษา หรือคนละ section ดังนั้น หากภาคภาษาอังกฤษมิได้เปิดสอนในรายวิชาใด โอกาสที่จะเปิดสอนภาษาไทยก็คงลำบาก นอกจากนี้นักศึกษาภาค/ภาษาไทยมีระยะเวลาการเรียนมากกว่าภาคภาษาอังกฤษ การเลือกวิชาเรียนจึงมีการกระจายค่อนข้างมาก วิชาแปลก ๆ ใหม่ ๆ จึงไม่ค่อยมีโอกาสดังกล่าว นักศึกษามักจะมีการสอบถามการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ จากรุ่นพี่ที่เคยเรียนกันมา หากไม่ได้ข้อมูลก็จะไม่มีใครเลือกเรียนวิชาดังกล่าว หากมีการปรับปรุงหลักสูตรปริญญาโท ควรจะได้กำหนดให้มีรหัสในรายวิชาให้ตรงกัน เช่น หมวดเศรษฐศาสตร์การเงินภาคภาษาอังกฤษอาจมี 3 รายวิชา ภาคภาษาไทยอาจมี 5 รายวิชา โดยรหัสเพิ่มขึ้น

ตำราที่ใช้ประกอบการสอนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้สอน ตำราภาษาไทยก็มีมากขึ้น เอกสารประกอบการสอนก็มีมากขึ้น ซึ่งเรียบเรียงจากตำราอเมริกันบ้าง จากอังกฤษบ้าง

อนาคตของหลักสูตรปริญญาตรี

หลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ในขณะนี้ ก็ได้ผ่านการปรับปรุงมาหลายครั้ง ซึ่งคาดว่าจะมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ถ้าจะมีการปรับปรุงควรมุ่งเน้นปรับปรุงในรายละเอียดเนื้อหาวิชาให้เหมาะสมและทันสมัย เพื่อนำมาใช้ได้จริง ซึ่งหากอาจารย์ประจำของเราไม่ทราบสถานการณ์จริงในบางหัวข้อ ก็อาจใช้อาจารย์พิเศษมาบรรยายในบางเรื่องแทน ซึ่งจำเป็นต้องมีค่าสอนพิเศษ หน่วยงานอื่นมักไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีการใช้อาจารย์พิเศษอีก (เพราะเราต้องการความรู้จากผมประสบการณ์เฉพาะเรื่อง)

อิทธิพลตะวันตกมีต่อหลักสูตรและการสอนเศรษฐศาสตร์ไทย มีทั้งผลดีและผลเสีย นักเศรษฐศาสตร์ไทยคิดเป็นระบบแล้วมาสร้างตำราเศรษฐกิจไทยแท้ ๆ นั้นยังมีน้อย การรับเอาอิทธิพลตะวันตกในส่วนของวิชาการศึกษา (Methodology of Learning) คิดว่าไม่เสียหาย เพราะเราเรียนรู้วิธีการศึกษาของเขาแล้วนำมาศึกษากับกรณีของไทย เขียนเป็นตำราของไทย หรืองานวิจัยเศรษฐกิจไทย ซึ่งก็เป็นแนวทางให้นักเศรษฐศาสตร์ใหม่อย่างเป็นระบบ แต่หากเป็นการจำเนื้อหาของเศรษฐศาสตร์แบบฝรั่ง ในลักษณะการจดจำ เช่น ทฤษฎีของเคนส์ หรือรูปแบบ Model ต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เป็นจริง ก็เป็นเพราะความไม่เหมาะสม

สมของหลักสูตรเนื้อหา วิชา หรือความไม่เหมาะสมของผู้สอนต่างหาก การศึกษาต้องดูตัวการ
สอน ผลผลิตของนักศึกษา ควรดู course outline ต่าง ๆ Reading list (เฉพาะในส่วน
ของวิชาหลักเศรษฐศาสตร์) เช่น หนังสือของอาจารย์วันรักษ์ฯ เรียบเรียงจากตะวันตก แต่การ
สอนจริง ๆ แล้วหนังสือเป็นเพียงส่วนหนึ่ง บางหัวข้อก็นำจากตำราเล่มอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีการบริ
โภค เป็นของอาจารย์ท่านอื่นเขียนประกอบวิชานี้ ในส่วนของที่เกี่ยวกับประเทศไทยก็นำมาจาก
งานวิจัยท่านอื่น ๆ มาประกอบ ดังนั้นจึงควรพิจารณาจาก Reading List ซึ่งอาจสุ่มหรือขอจาก
อาจารย์ผู้สอน

ประวัติผู้เขียน

สมศักดิ์ ตันติแพทยากร เกิดกรุงเทพฯ ปี 2498 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเศรษฐศาสตร์ ปัจจุบันรับราชการอยู่ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน กองแผนงาน สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

